UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

MARTINA SOVOVÁ
Obor: Česká filologie – filologický modul

SPECIFICKÉ POJMY PODLE POPISU ÚROVNĚ A1 SPOLEČNÉHO EVROPSKÉHO REFERENČNÍHO RÁMCE PRO JAZYKY A JEJICH ODRAZ VE VYBRANÝCH UČEBNICÍCH ČEŠTINY PRO CIZINCE

DESCRIPTION OF SPECIFIC TERMS AT A LEVEL OF THE COMMON EUROPEAN FRAMEWORK FOR LANGUAGES AND THEIR REFLECTION IN SELECTED TEXTBOOKS OF CZECH FOR FOREIGNERS

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Josef Línek, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. 4. 2013

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Josefu Línkovi, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování podnětných rad a cenných připomínek.

Obsah

Úvod ... 6

1 Společný evropský referenční rámec pro jazyky ... 8

1.1 Stupně jazykových znalostí podle Společného evropského referenčního rámce ... 9

1.2 Evropské jazykové portfolio ... 12

2 Obecná charakteristika úrovně A1 podle Společného evropského referenčního rámce ... 15

2.1 Charakteristika úrovně A1 jako cílové úrovně znalosti češtiny pro cizince ... 17

2.2 Jazykové funkce v A1 ... 18

2.3 Sociokulturní kompetence v A1 ... 20

2.4 Specifické pojmy v A1 ... 24

3 Metody cizojazyčného vyučování ... 27

3.1 Komunikační metoda ... 28

4 Učebnice jako základní didaktický prostředek ve výuce cizího jazyka ... 31

4.1 Struktura učebnic cizích jazyků ... 32

4.2 Kritéria výběru učebnic při výuce češtiny jako cizího jazyka ... 33

4.3 Nejpoužívanější učebnice češtiny pro cizince ... 35

4.4 Učebnice New Czech Step by Step ... 36

4.5 Učebnice Communicative Czech ... 38

4.6 Učebnice Czech Express ... 39

5 Specifické pojmy v učebnicích – kritéria hodnocení ... 41

5.1 Osobní údaje ... 43

5.1.1 Osobní údaje v New Czech Step by Step ... 45

5.1.2 Osobní údaje v Communicative Czech ... 48

5.1.3 Osobní údaje v Czech Express ... 50

5.1.4 Srovnání prezentace Osobních údajů v učebnicích ... 51

5.2 Vzdělání 53
5.2.1 Vzdělání v New Czech Step by Step 54
5.2.2 Vzdělání v Communicative Czech 55
5.2.3 Vzdělání v Czech Express 56
5.2.4 Srovnání prezentace Vzdělání v učebnicích 56
5.3 Služby 57
5.3.1 Služby v New Czech Step by Step 58
5.3.2 Služby v Communicative Czech 59
5.3.3 Služby v Czech Express 60
5.3.4 Srovnání prezentace Služeb v učebnicích 61
Závěr 63
Anotace / annotation 66
Summary 66
Primární zdroje 68
Sekundární zdroje 69
Internetové zdroje 73
Seznam zkratek 75
Seznam příloh 76

Úvod

Prioritním cílem diplomové práce je určit nakolik učebnice, které vznikly podle Společného evropského referenčního rámce, dodržují vzor specifických pojmů stanovených pro úroveň A1.

Vlivem sociálně-ekonomických procesů v rámci globalizace přijíždí v posledních několika letech do České republiky stále větší počet cizinců. Tito cizinci, z nichž poměrně velkou část tvoří mladí lidé, přijíždějí s různými cíli a za různými účely. Někteří jen s cílem poznat krásy Prahy a další turisticky atraktivní místa v ČR, jiní s cílem studovat na českých vysokých školách a další s cílem najít práci.[1]

V důsledku postupného propojování světa je stále důležitější potřebou naučit se žít v mnohojazyčném prostředí. S tím souvisí zároveň prostředí multikulturní, jelikož kultura je s jazykem neodmyslitelně spjata. Pro kvalitní integraci cizinců do nového prostředí, je tedy vedle znalosti cizího jazyka podstatná i znalost sociokulturní dimenze nového prostředí. K tomuto aspektu by mělo být při jazykové výuce přihlíženo od počátku a měly by tomu být přizpůsobeny i výukové materiály. Dílčím cílem této práce je také teoretické zmapování sociokulturní problematiky a zhodnocení způsobů jejího zpracování v učebnicích češtiny pro cizince začátečníky.

Současné vyučování není chápáno jako pouhý proces předávání informací od vyučujícího, ale jako tvůrčí proces, v jehož pozornosti je mluvčí. Podle jeho potřeb, motivace a jazykové úrovně jsou voleny didaktické metody a postupy. To také ovlivňuje další vzdělávání učitelů cizího jazyka a cíle evropské jazykové politiky, tedy zvyšování kvality výuky cizích jazyků.

V první kapitole této práce se zabývám Společným evropským referenčním rámcem pro učení se a vyučování jazyků a pro hodnocení v jazycích. Dalším dílčím cílem mé práce je prozkoumat některé současné učebnice češtiny pro cizince a zhodnotit, zda a jakým způsobem reflektují

[1] MROVĚCOVÁ, L.: Sociokulturní minimum v učebnici Čeština pro rusky mluvící cizince I. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008. s. 125.

specifické pojmy v úrovni A1. Proto se také zabývám komunikační metodou a komunikačními kompetencemi. Specifické pojmy jsem vzhledem k jejich obsáhlosti a délce této práce zúžila na tři okruhy, které jsou spjaty s oficiálním stykem. Jedná se o kapitolu 1 Osobní údaje, 8 Vzdělání a 11 Služby.

V analytické části práce se budu podrobněji zabývat učebnicemi New Czech Step by Step, od L. Holé, dále Communicative Czech od autorek I. Reškové a M. Pintarové a Czech Express od L. Holé. Uvedu jejich charakteristiku a rozeberu texty obsahující specifické pojmy. Tyto texty poté podrobím hlubší analýze, kterou nejdříve popíšu z metodologického hlediska. Před samotným výzkumem stanovím hypotézu. Na základě kvantitativní analýzy uvedu počet pojmů uplatněných ve slovní zásobě jednotlivých lekcí a následně v celých kapitolách. Tímto porovnáním zhodnotím nakolik jsou pojmy považovány za základní výukovou slovní zásobu. Dalším výstupem bude srovnání nakolik je v jednotlivých učebnicích kladen důraz na základní pojmy v poměru k doplňkovým.

Zhodnotím také, které pojmy se v učebnicích nevyskytovaly, abych mohla popsat frekventovanost využití všech podkapitol z vybraných oblastí. Výsledky poslouží pro srovnání jednotlivých učebnic a ke zhodnocení využití úrovně A1 pro češtinu. Výsledky budou demonstrovány modelovými příklady.

V závěru práce shrnu všechny zjištění a srovnám je se stanovenými hypotézami. Na základě výzkumu určím zastoupení a funkci specifických výrazů ve sledovaných učebnicích.

1 Společný evropský referenční rámec pro jazyky

Společný evropský referenční rámec pro jazyky je dokument Rady Evropy Evropské unie, který v roce 2000 vznikl jako nástroj k vytvoření porovnávací úrovně jazykové různosti Evropské unie. Volný pohyb osob v Evropské unii, možnosti studia a práce v zahraničí vedly k nutnosti vytvořit všeobecně uznávaná kritéria pro hodnocení jazykových znalostí. Společný evropský referenční rámec pro jazyky prezentuje výuku a také hodnocení cizích jazyků.

Rámec spadá pod instituci Odboru jazykového vzdělávání a jazykové politiky Rady Evropy Evropské Unie. „Rada Evropy je politická organizace, která vznikla již v roce 1949 a jejímž cílem je mimo jiné i zvyšování povědomí o jazykové rozmanitosti dnešní multikulturní Evropy.“[2] „V rámci Rady Evropy se aktivitami z této konkrétní oblasti zabývá Divize moderních jazyků (Modern Language Division) se sídlem ve Štrasburku a Evropské centrum moderních jazyků (European Centre for Modern Languages), které sídlí ve Štýrském Hradci.“[3]

Společný evropský referenční rámec (dále jen SERR) poskytuje obecný základ pro vypracovávání jazykových sylabů, směrnic a kurikulí, jazykových zkoušek a učebnic v celé Evropě. SERR má překonávat překážky v komunikaci mezi odborníky, kteří pracují v oblasti výuky moderních jazyků. Tyto překážky vyplývají z existence různých vzdělávacích systémů. Pomáhá poskytovat objektivní kritéria pro popis jazykových způsobilostí a usnadňuje tak vzájemné uznávání kvalifikačních osvědčení získaných v různých oblastech vzdělávání. Popisuje, co se student musí naučit k tomu, aby byl schopen komunikovat a jednat v dalším (cizím) jazyce. Do popisu rovněž spadá kulturní kontext daného jazyka. Náplní SERR je také definice znalosti jednotlivých úrovní v jazyce a stupnice jazykových dovedností od A1 do C2. Definuje úrovně ovládání jazyka,

[2] HÁDKOVÁ, M.: Evropské modely ve výuce cizích jazyků. In: *Bohemistyka*. 2006, roč. 6, č. 3, s. 161.
[3] HÁDKOVÁ, M.: Evropské modely ve výuce cizích jazyků. In: *Bohemistyka*. 2006, roč. 6, č. 3, s. 162.

které umožňují měřit pokrok studentů v každém stádiu učení se jazyku v průběhu celého života. SERR má překonat bariéry v komunikaci mezi odborníky v oboru moderních jazyků, které vyplývají z existence různých vzdělávacích systémů v Evropě. Poskytuje prostředky administrativním pracovníkům ve školství a vzdělávání, tvůrcům kurzů, učitelům, metodikům, zkušebním orgánům k tomu, aby se zamysleli nad svou současnou praxí, pokud jde o koordinaci jejich činnosti a zajištění potřeb studentů, za které jsou odpovědni. [4]

1.1 Stupně jazykových znalostí podle Společného evropského referenčního rámce

SERR vymezuje znalosti jazyka, které musí student umět, aby se mohl úspěšně zapojit do komunikace. Jsou zde také definovány úrovně jazyka, dle kterých je možno zhodnotit rozsah znalostí studenta a jeho pokrok v učení. Tyto úrovně jsou označeny písmeny A, B, C a ty jsou dále rozděleny na dvě úrovně (tedy A1, A2, B1, B2, C1, C2).

Efektivitě jazykového vzdělávání, se věnují mnohé evropské země několik desítek let. Už v roce 1975 byl vytvořen ucelený projekt pro výuku angličtiny „Threshold Level", který stanovil prahovou úroveň znalostí nutných pro úspěšnou komunikaci. Výzkumy naznačily, že tento model by mohl být aplikován i na ostatní evropské jazyky. Základem Společného evropského referenčního rámce (Common European Framework) pro osvojování, vyučování a hodnocení evropských jazyků, který byl vytvořen v roce 1991 v rámci projektu „Threshold Level", se staly výsledky filologických výzkumů profesorů J. L. M. Trima, tehdejšího ředitele lingvistického oddělení cambridgeské

[4] *Společný evropský referenční rámec. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme.* Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2002, s. 1.

univerzity a J. A. van Eka, ředitele Institutu aplikované lingvistiky utrechtské univerzity. [5]

Samotný SERR schválila Rada Evropy v roce 2000 ve Štrasburku, z angličtiny do češtiny byl pak přeložen v roce 2002. Velkým přínosem Společného evropského referenčního rámce pro jazyky je přesná definice výstupních úrovní ve výuce cizích jazyků. Byly vymezeny úrovně vědomostí a dovedností v cizích jazycích na jednotlivých stupních našeho školského systému tak, aby byly tyto úrovně mezinárodně kompatibilní. Legislativní přijetí SERR pro jazyky je považováno za skutečně historickou událost ve výuce cizích jazyků. Pro každého učitele je důležité seznámit se se všemi úrovněmi.

Společný evropský referenční rámec vytyčuje své cíle, úkoly a funkce, přičemž propaguje vícejazyčnost jako reakci na jazykovou a kulturní rozrůzněnost Evropy a určuje kritéria, kterým by měl vyhovovat. Analyzuje užívání jazyka z hlediska strategií, jež žáci a studenti využívají k aktivování obecných a komunikativních kompetencí při vykonávání činností a procesů spojených s produkcí a recepcí textů. Byly vypracovány tři úrovně znalostí (uživatel základů jazyka – A1, A2, samostatný uživatel – B1, B2 a zkušený uživatel – C1, C2), a to včetně modelových sylabů, deskriptorů a testových baterií. SERR tedy představuje obecnou koncepční a metodickou bázi pro všechny evropské jazyky, zatímco řada A1 – C2 její aplikaci a konkretizaci pro jednotlivé jazyky národní. V jednotlivých evropských zemích se začaly postupně utvářet referenční popisy úrovní pro jednotlivé národní jazyky, které měly koncipovat učební materiály, kurzy, testování a certifikaci. Jejich hlavním cílem bylo vytvořit soubory jazykových prostředků, jež by byly kompatibilní pro jednotlivé evropské jazyky. Jazykům menších národů, mezi které patří i čeština, bylo umožněno rovnoprávné postavení a existenci vedle tzv. jazyků velkých, jakými je např. angličtina, francouzština či němčina.

Konkrétně pro český jazyk jsou definovány úrovně A1, A2, B1 a B2, které vymezují učivo, které by měl student českého jazyka zvládnout na daném

[5] ŠINDELÁŘOVÁ, J.: Čeština jako cizí jazyk dle SERR. In: *Metodický portál RVP*. [online, cit. 13. 3. 2013] Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8143/cestina-jako-cizi-jazyk-dle-serr.html/>.

stupni výuky. „Nejprve byla vypracována úroveň B1, a to na základě pilotní, anglické verze. Zbývající tři úrovně byly vytvořeny paralelně a o něco později. B1 přitom sloužila jako jakýsi odrazový můstek a snad i vzor, jak má takový popis pro češtinu vypadat. Tento postup byl sice vynucen vnějšími okolnostmi, ale nebyl nejoptimálnější. Neumožnil autorům popisů koordinovat svou činnost a zajistit, aby jednotlivé úrovně na sebe logicky navazovaly a aby byl beze zbytku zajištěn princip cyklického prohlubování osvojovaných poznatků (tzn. aby úroveň vyšší do sebe zahrnovala úroveň nižší). Nevedl také k tomu, aby autorské týmy plně sjednotily své metodologické přístupy ke zpracování popisů jednotlivých úrovní.“[6]

Jednotlivé úrovně vytvořily různé týmy jazykovědců. A1 – popis vznikl jako výsledek Zakázky MŠMT LS 0303 pod vedením Marie Hádkové na Univerzitě Palackého v Olomouci. Popis A2 je výsledkem stejné zakázky a vznikl pod vedením Milady Čadské na Ústavu jazykové a odborné přípravy FF UK v Praze. Popis B1 byl publikován již v roce 2002 pod názvem Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk a vznikl pod vedením Milana Šáry na FF UK a na ÚJOP UK. První popsaná nadprahová úroveň B2 vznikla také s podporou Zakázky MŠMT LS 0303. Vedoucím tohoto projektu byl Jan Holub.[7]

Iniciativa se zaváděním evropských jazykových úrovní do výuky a do hodnocení cizojazyčné kompetence vyšla ze snah politicko-vzdělávacích a má sloužit jako sjednocující prvek v představách o výuce cizích jazyků. Postupem doby se mění kritéria pro dobrou a kvalitní výuku cizího jazyka jak v mezinárodním měřítku, tak v národním. Zdá se, že na obou úrovních je akceptován proces, který směřuje ke změnám ve smyslu návrhů SERR, i když se tento proces aplikuje shora. Společné referenční úrovně jsou od doby vytvoření důležitým vodítkem pro jazykové výkony a jsou jimi označovány například jazykové zkoušky a učební materiály. Popisy úrovní nejsou zatím pro všechny uživatele snadné k identifikaci, i když jsou relativně podrobné.

[6] HASIL, J.: Sociokulturní kompetence jako součást popisů úrovní českého jazyka. In: *Bohemistyka*, 2006, roč. 6, č. 3, s. 184.
[7] HÁDKOVÁ, M.: Evropské modely ve výuce cizích jazyků. In: *Bohemistyka*. 2006, roč. 6, č. 3, s. 164.

Obtížnost referenčních úrovní bývá také demonstrována například počtem lexikálních jednotek, které si uživatel jazyka na určité úrovni má osvojit. Každá úroveň není stejně obsáhlá. Dosažení každé následující úrovně je časově náročnější, neboť rozdíly jsou stále markantnější. Uživatel jazyka se také časem ocitne ve stavu, kdy ustrne na určité úrovni, která mu umožňuje komunikaci a jeho další učení již nebývá tak motivováno. V praxi narážíme na problém, který se týká komplexnosti popisu společných referenčních úrovní. Úrovně jsou totiž v SERR popsány a analyzovány z odlišných hledisek. Komunikativní jazyková kompetence se v SERR dělí na lingvistickou, sociolingvistickou a pragmatickou. Z tohoto pohledu je nutné práci s deskriptory jazykového portfolia dát do vztahu s lingvistickou úrovní, která se jeví jako kritérium kvalitativní a vymezuje kritéria pro úspěšné zvládnutí činnosti, kterou popisuje deskriptor v tabulkách pro jednotlivé jazykové úrovně Evropského jazykového portfolia. Některé deskriptory nejsou dostatečně konkrétní, proto je pro studenta velmi těžké se rozhodnout, zda takový jazykový výkon ovládá, protože není možné ho spojit s nějakou jazykovou situací. Například při hodnocení poslechu záleží úspěšnost poslechu na tématu zvukových textů, na použité slovní zásobě, na rušivých faktorech. Student může mít pocit, že rozumí, ale jeho porozumění může být chybné. To znesnadňuje sebehodnocení.

1.2 Evropské jazykové portfolio

Kromě SERR a jazykových úrovní vzniklo také Evropské jazykové portfolio s mezinárodní platností. „Evropské jazykové portfolio se stává oficiálním evropským dokladem o tom, jak ovládáme cizí jazyky. Podporuje dovednost komunikovat potřebnou pro život v moderní Evropě. Pomáhá nám zjišťovat, jaké úrovně jsme v jednotlivých jazycích dosáhli, a věnuje pozornost i dovednostem základním, díky nimž se dokážeme domluvit o podstatných věcech jednoduchým způsobem. Vede nás k tomu, abychom si shromažďovali dokumenty o své komunikativní kompetenci v různých jazycích, abychom se učili sami sebe hodnotit podle jednotných evropských měřítek vytvořených

Radou Evropy ve Společném evropském referenčním rámci, abychom se nad svým učením hlouběji zamýšleli a vybírali si dílčí učební cíle.“[8]

Evropské jazykové portfolio vzniklo jako významný projekt Rady Evropy s cílem sjednotit učení se cizím jazykům v Evropě a podpořit celoživotní učení a autonomii studujících. Pro všechna Evropská jazyková portfolia je společné, že se vyznačují určitými shodnými rysy, které jsou závazné. Základem pro hodnocení, sebehodnocení a určování cílů učení se cizím jazykům je ve všech portfoliích jednotný popis úrovní znalostí a dovedností v jednotlivých jazycích, který je označován jako společné referenční úrovně. Jazyková kompetence je hodnocena podle šesti úrovní na stupnici společných referenčních úrovní, která je rozdělena podle jednotlivých dovedností, produktivních i receptivních. Portfolia obsahují pevně stanovenou trojdílnou strukturu:

1. Jazykový pas - nástroj, který umožňuje souhrnně informovat o mezikulturních a jazykových zkušenostech jeho majitele. Tato část portfolia může sloužit jako doklad o dosažené úrovni znalosti cizích jazyků při hledání práce nebo prezentaci dosaženého vzdělání.

2. Jazykový životopis - část portfolia, ve které jsou podněty, vedoucí žáky k zamyšlení se nad strategiemi učení se, umožňují žákům formulovat vlastní cíle v učení se a hodnotit se. Hodnocení probíhá na základě práce s detailně rozepsanými deskriptory stupnice, které jsou formulovány v 1. osobě tak, aby se žák/student mohl rozhodnout, zda dané kritérium splňuje. Zvládne-li žák 80% všech deskriptorů pro danou úroveň, může tuto úroveň považovat za dosaženou.

3. Dossier - sbírka prací a dokumentů slouží jako průvodní doklad o procesu učení se cizím jazykům majitele portfolia. Zde jsou shromažďovány doklady o zkouškách, práce, které jsou podle úvahy vlastníka portfolia vhodné k zařazení.[9]

---

[8] *Evropské jazykové portfolio.* Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online, cit. 24. 2. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>.

„Evropské jazykové portfolio (dále EJP) informuje o tom, jak jedinec ovládá cizí jazyky. Českou verzi, jež se začíná postupně uplatňovat v našich vzdělávacích institucích, pak představují čtyři portfolia specifikovaná podle věku, a to pro žáky do 11 let, od 11 let do 15 let, dále pro studenty ve věku od 15 do 19 let a pro dospělé v České republice, jež byly vytvořeny na základě překladu ze tří jazykových mutací textu převzatého ze švýcarské verze EJP.“[10]

[9] *Evropské jazykové portfolio.* Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online, cit. 24. 2. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>.

[10] ŠINDELÁŘOVÁ, J, HÁDKOVÁ, M.: SERR a sociokulturní kompetence. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008, s. 224.

2 Obecná charakteristika úrovně A1 podle Společného evropského referenčního rámce

Práce je zaměřena na specifické jevy v učebnicích češtiny pro studenty úrovně A1, proto je nezbytné tuto kategorii blíže specifikovat. Postupujeme podle popisu referenční úrovně A1, který vznikl pod vedením M. Hádkové na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Úroveň A1 (Breakthrough, česky „Průlom“) je podle SERR charakterizována jako nejnižší úroveň generativního užívání jazyka. Student by měl rozumět známým každodenním výrazům a základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám. Tyto výrazy a fráze by měl umět používat. Student by se měl dokázat zapojit do interakce, umět klást otázky týkající se jeho osoby, toho, kde bydlí, lidí, které zná, věcí, které má. Na takové otázky by měl umět také odpovídat. Měl by být schopen se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně. Jazyková výbava studenta na této úrovni by mu měla umožnit iniciovat jednoduché výroky v oblastech nejnaléhavějších komunikačních potřeb. Předpokládá se, že bude schopen účastnit se komunikace o velmi známých tématech a reagovat na ně. V písemném projevu by měl zvládnout psaní jednoduchých izolovaných frází a vět. Při poslechu s porozuměním by měl pochopit řeč, která je zřetelná a pečlivě vyslovovaná.[11]

„Je-li např. třeba, aby student ovládl rychle jen základy jazyka pro velmi omezený počet komunikačních situací a rolí a bez zvláštního důrazu na ovládnutí jazykového systému, a tedy bez možnosti systematicky je dále rozvíjet, postačí mu ovládat úroveň A1. Pro angličtinu je tato úroveň definována jako zcela bezgramatická. V češtině obsahuje minimální gramatiku, která je prezentována jen jako instrument, nikoli cíl.“[12]

---

[11] *Společný evropský referenční rámec. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme.* Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 31.

[12] HÁDKOVÁ, M.: Evropské modely ve výuce cizích jazyků. In: *Bohemistyka*. 2006, roč. 6, č. 3, s. 165.

Podle Hádkové (2005-2006) by popis referenční úrovně měl sloužit jako rukověť, nikoli jako učebnice, metodický návod nebo příručka, kterou lze využít přímo ve výuce. Měl by být využit jako nástroj k plánování výuky a kontroly jejich výstupů.

Úroveň A1 pro češtinu vyvolala diskuzi. Tato úroveň byla stvořena bez předlohy úrovně A1 pro jiný jazyk. Pro český jazyk tak vznikla tato úroveň jako první. K této diskuzi se na konferenci Čeština jako cizí jazyk 2010 vyjádřil Milan Hrdlička takto: „Shodli jsme se v názoru, že je v současnosti jednou z nejaktuálnější a nejproblémovějších oblastí oboru čeština jako cizí jazyk problematika úrovně A1, a to z celé řady dobrých důvodů. Mimo jiné z perspektivy popisu úrovně A1 (a jejího vztahu ke Společnému evropskému referenčnímu rámci pro jazyky), z hlediska metodického a didaktického, z pohledu přiměřenosti (a kompatibility) učebních materiálů češtiny pro cizince, z pozice testování kvality odpovídající komunikační kompetenci jinojazyčných mluvčích, ze zorného úhlu vhodnosti volby úrovně A1 pro testování znalosti češtiny žadatelů o trvalý pobyt…“[13]

Také Eva Složilová se vyjadřuje k úrovni A1, hodnotí ji jako důležitý dokument, od kterého by se měly odvíjet další úrovně, vznikat kursy i jazykové zkoušky. Při svém výzkumu však dochází k závěru, že tato úroveň neposkytuje explicitní interpretaci úrovně A1 pro potřeby češtiny jako flexivního jazyka. Na základě příkladů dokládá, že se v některých částech A1 posunuje obtížnosti gramatiky a frází až na úroveň A2. „Tento posun je patrný nejen na úrovni komunikačních situací, z nichž se nutně přenáší i na úroveň jazykových funkcí z těchto situací vyplývajících a tomu odpovídajícího lexika a gramatiky, vyskytují se i izolované případy např. na rovině jazykových funkcí (vyjadřování obliby, chuti, sympatie nebo zjišťování cizího názoru apod.) či kompenzačních strategií (korekce při komunikaci, ověření získaných údajů, schopnost vyjádřit neporozumění apod.)“[14]

---

[13] HRDLIČKA, M.: O konferenci a sborníku. In: *Čeština je cizí jazyk 2010: úroveň A1 podle SERR*. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2010.

[14] SLOŽILOVÁ, E.: Vývoj zkoušky A1 pro trvalý pobyt. In: *Čeština je cizí jazyk 2010: úroveň A1 podle SERR*. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2010.

2.1 Charakteristika úrovně A1 jako cílové úrovně znalosti češtiny pro cizince

Z hlediska poslechu rozumí student známým slovům, základním frázím, které se týkají jeho osoby, rodinného společenství a úzkého okolí, např. pracovního kolektivu. Předpokladem je vstřícnost komunikačního partnera. Ten by měl hovořit pomalu, zřetelně vyslovovat a používat spisovnou češtinu.

Stejně jako poslech s porozuměním je i ústní interakce v češtině pro cizince svázána s interaktivní citlivostí (zejména rodilého) uživatele češtiny – promluvy ve spisovném jazyce. Nezbytná by měla být pro partnera cizince (který se zapojuje do ústní interakce) jeho ochota opakovat a reformulovat sdělení, v případě váznoucího porozumění. Za těchto předpokladů by se měl cizinec na úrovni A1 jednoduchými cestami (gramaticky nekomplikovanými vyjádřeními) domluvit. Měl by být schopen klást jednoduché otázky, které mu umožňují kontakt s rodilými uživateli jazyka na jeho historickém území, a to při společné činnosti. Jde např. o otázky týkající se základních životních potřeb dočasného rezidenta.

Samostatný ústní projev studenta by měl spočívat v tom, že jednoduchými formami dokáže vyjádřit podstatné informace o sobě, svém rodinném, pracovním aj. společenství.

Při čtení by měl student rozumět známým označením, jménům, pojmenováním jevů a také elementárně formulovaným větám s opakujícími se prefabrikáty, např. formulářům, vývěskám, plakátům a jízdním řádům. Měl by dokázat přečíst elementární sdělení ve formě krátké textové zprávy či elektronické pošty, je-li formulováno jednoduše.

Ovládnutí psané formy českého jazyka na úrovni A1 znamená, že student umí bezpečně vyplnit formuláře týkající se jeho osoby, osobních údajů, jména, bydliště, národnosti, zdravotního stavu. Umí také jednoduchým způsobem napsat stručný text – vzkazy o místě svého pobytu, o pobytu a

pohybu třetí osoby. Dovede formulovat tzv. texty na pohlednice (svátky, životní události, pozdravy z dovolené apod.). Dokáže používat elektronickou poštu a mobilní telefon pro krátké textové zprávy.[15]

2.2 Jazykové funkce v A1

Obecné jazykové funkce byly v minulosti předmětem řady různých úvah. Termín funkce jazyka je v české lingvistice používán již od třicátých let minulého století v rámci Pražského lingvistického kroužku. Je používán jednak obecně při určování funkcí, kterou mají jazykové výpovědi v lidském společenství a jednak konkrétně z hlediska funkce jazyka v konkrétním textu. Pojetí jazykové funkce v SERR se však od výše uvedeného liší. Máme-li charakterizovat jazykovou funkci tak, jak se její chápání ustálilo v poslední verzi prahové úrovně, je nutno konstatovat, že zachycuje užití základních jazykových prostředků (lexikálních a gramatických) k určitým jasně vymezeným funkčním účelům v konkrétní komunikativní situaci a je vždy analyzována na elementární textové jednotce. Z takovéto charakteristiky jazykové funkce vyplývá, že významově odpovídá v češtině pojmu „komunikativní funkce výpovědi". To, co je tedy zařazeno v popisech referenčních jazykových úrovní do zvláštní kategorie jazykových funkcí, je v české lingvistice součástí syntaktických popisů jazykového materiálu, tedy součástí gramatických popisů.[16]

Jak uvádí Jitka Cvejnová ve svém článku: „Popisy jazykových funkcí vycházejí z koncepce „funkcí jazyka", kterou rozpracovali filozofové jazyka John Lanshaw Austin a John E. Searle. Filozof Austin zjišťoval, co lidé dělají při komunikaci (Austin 2000). V rámci této analýzy konstatoval, že existují v podstatě dva druhy výpovědi: konstatující a performativní. Konstatující

[15] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 8.
[16] CVEJNOVÁ, J.: K pojmu jazyková funkce v popisech referenčních úrovní češtiny. In: *Bohemistyka*. 2006, roč. 6, č. 3, s. 170.

výpověď se pouze snaží popsat událost, performativní výpověď popisuje určitou činnost mluvčího, přičemž zároveň tuto činnost realizuje.“ (…) Austin dále ve své práci klasifikoval mluvní akty: lokuční, ilokuční, perlokuční. Termín jazykové funkce tak, jak je pojímán v popisech referenčních úrovní češtiny, vychází z toho, co Austin nazývá ilokučním aktem výpovědi. (Spočívá v tom, že mluvením vyjadřujeme určité funkce, jako je například slib, varování, přání, omluvu apod.) Je to akt konvencionalizovaný, neboť existují určité pevně stanovené konvence sloužící k jeho vyjádření, jež můžeme shrnout do nějakého pravidla. Searle ještě dále rozvinul Austinovu teorii ilokučního aktu, čímž přispěl k rozvoji pragmatiky jakožto jazykovědné disciplíny studující užití jazyka.[17]

Právě výše popsané teorie inspirovaly teoretiky cizojazyčné výuky soustředěné v Radě Evropy k začlenění těchto pojmů do metod popisu jazykového materiálu pro účely výuky cizích jazyků. Tyto principy byly uplatněny při tvorbě prahové úrovně jazyka jakožto základní úrovně pro výuku cizího jazyka. V popisech referenčních jazykových úrovní je pojem jazyková funkce jedním ze tří základních pilířů prezentace jazykového materiálu. Tyto pilíře zahrnují jazykové funkce (tedy pragmatickou složku jazykového materiálu), obecné a specifické pojmy (sémantickou složku jazykového materiálu). Jazykové funkce v sobě zahrnují tři roviny popisu jazyka: rovinu myšlenkových obsahů (logicko-sémantické pojmy a vztahy), úroveň výrazových prostředků (vlastní jazykové ztvárnění jazykového materiálu) a rovinu interaktivní. Podle Cvejnové (2006) je pojem jazyková funkce užitý v popisech referenčních jazykových úrovní češtiny v SERR nahrazen pojmem mikrofunkce. Jazykové funkce jsou nyní tedy nově nazvány mikrofunkcemi a zařazeny pod funkční komponentu pragmatické kompetence. Ta je definována jako využití mluvených projevů a písemných textů v aktu komunikace k určitým funkčním účelům.

[17] CVEJNOVÁ, J.: K pojmu jazyková funkce v popisech referenčních úrovní češtiny. In: *Bohemistyka*. 2006, roč. 6, č. 3, s. 171.

Jazykové funkce mají v úrovni A1 univerzální charakter. Jsou určeny všem studentům bez ohledu na to, jak jsou profesně, kulturně či jinak zaměřeni. Individualizace se týká především množství jazykového materiálu, počtu variant uplatnění každé jazykové funkce, které studenti zvládnou. Student na úrovni A1 se bude komunikace v českém jazyce účastnit aktivně i pasivně, často může vystačit s jednou variantou pro jednu jazykovou funkci.

Jak píší sami autoři úrovně A1: „Jazykové funkce tak či onak vždy souvisejí s modalitou v širším slova smyslu, tedy se zaujímáním postojů (ke druhému mluvčímu, obsahu sdělení, ke kontextu komunikace apod.). Nerodilý mluvčí v komunikační situaci zaujme určitý postoj a bude potřebovat odpovídající jazykový materiál, aby svůj postoj náležitě jazykové demonstroval.“[18]

2.3 Sociokulturní kompetence v A1

„Již od poloviny šedesátých let (s rozvojem sociolingvistiky jako samostatné disciplíny) začala být jazyková výuka kombinována se studiem kultury a společnosti, ve které jazyk funguje. Kultura se stává kódem, pomocí kterého lidé v rámci interakce s okolním světem komunikují, tzn. záměrně či nezáměrně se ovlivňují. Jazyk je zakořeněn v realitě kultury, společenského života a zvycích dané jazykové komunity a bez stálého odkazování k těmto širším konceptům promluvy nemůže být vysvětlen.“[19]

Spolu s lexikálními a gramatickými znalostmi člověk potřebuje získat i kompetenci používat cizí jazyk sociálně přijatelným způsobem, vědět, jak jazyk v daném kontextu vhodně použít, tzn. získat komunikační kompetenci. Proto i SERR vymezuje vedle kompetencí komunikačních (lingvistických, sociolingvistických, pragmatických) i kompetence všeobecné, jež souvisejí se

[18] HÁDKOVÁ, M.; LÍNEK, J.; VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 97.
[19] ŠINDELÁŘOVÁ, J, HÁDKOVÁ, M.: SERR a sociokulturní kompetence. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008, s. 225.

znalostmi sociokulturního prostředí a reálií zemí, ve kterých se studovaným jazykem hovoří, jako cílové kompetence jazykové výuky.[20]

Sociokulturní složka je neoddělitelnou součástí cizojazyčné výuky, neboť jejímu obsahu dává přesný a jasný řád, určuje podmínky, za kterých se určité jazykové prostředky a následně komunikativní dovednosti používají. Studenti vidí realitu, o které se mluví, názorně a uvědomují si, vědomě se učí, jaký kontext a která situace vyžaduje určité komunikativní dovednosti v návaznosti na jazykové prostředky. Právě sociokulturní aspekty jsou zárukou autentičnosti. Sociokulturní složka zaujímá velmi důležité postavení při výuce, která by chtěla cíl komunikace co nejvíce naplňovat, neboť je důležitou součástí komunikativních úkolů. Sociokulturní složka výrazně převažuje při řešení komunikativních úkolů, což je nejenom předmětem samotné výuky, ale následně i součástí některých typů zkoušek.[21]

Podle referenčního popisu pro úroveň A1 se cizinec se samotným jazykem teprve seznamuje, proto je znalost sociokulturní oblasti velmi důležitá. Rodilý mluvčí bude při komunikaci zřejmě ochotněji tolerovat cizincovy chyby v řeči než v jeho chování. Jinojazyčný mluvčí úrovně A1 by měl být především poučen o právních normách dané země. Patří sem takové informace, jako jsou okolnosti pohybu cizince na našem území, věková a jiná omezení pro nákup a prodej určitého zboží, řízení motorových vozidel, požívání alkoholu. Cizinec by měl mít povědomí o povinné školní docházce, očkování, o okolnostech podnikání a práce v zemi cílového jazyka a také by měl být poučen o vymezení trestní odpovědnosti. Důležitá je i znalost neverbálních projevů užívajících se během komunikace, neboť hrají významnou roli při dosahování komunikačního cíle. Patří tu i zdvořilostní pravidla chování. Mluvčí na úrovni A1 by měl být schopen rozpoznávat nejčastěji užívaná gesta, především vyjádření souhlasu, nesouhlasu, aby se vyhnul případným nedorozuměním.

---

[20] ŠINDELÁŘOVÁ, J, HÁDKOVÁ, M.: SERR a sociokulturní kompetence. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008, s. 226-227.

[21] ROUBALOVÁ, E.: Sociokulturní složka jako nezbytný prvek ve výuce cizího jazyka. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008. s. 155-157.

Důležitým aspektem neverbální komunikace je i oční kontakt. Odchylky v těchto případech (například extrémně dlouhý pohled nebo naopak uhýbavý pohled) může být Čechy chápán nesprávně. Z hlediska verbálního projevu by mělo být cizinci doporučeno používat méně hlasitou komunikaci a neuplatňovat příliš výrazná gesta. Tyto projevy nejsou v českém prostředí běžné.

Cizinec by měl být schopen zvolit vyhovující oblečení podle situace, měl by být obeznámen s pravidly a dobou stolování. V neposlední řadě by měl znát české zvyky a tradice, základní části České republiky a státní symboly.

To jakým způsobem lektor při výuce sociokulturní kompetence postupuje, záleží do značné míry na studentovi. Významnou roli hraje věk studenta, stupeň jeho vzdělání, prostředí, ze kterého pochází a také to, jaké cíle si ve výuce jazyka pro sebe stanovil.

„Rozhodujícím faktorem pro to, co (učivo), jak (vhodné metody) a v jakém rozsahu bude učitel učit v kursech češtiny pro cizince, je student a jeho potřeby, tedy jeho očekávané jazykové kompetence. Učitel by měl mít na zřeteli tzv. typologii studenta (student neoborového studia, student oborového studia, student požadující pouze komunikační základy, student – manažer apod.)“[22]

„Sociokulturní kompetence jsou většinou v učebnicích prezentovány implicitně v textech a dialozích. Ale málo se využívá možnosti zakomponovat je do textových jazykových cvičení, většinou chybí větší metodická podpora konverzace (především ta možnost srovnání českých zvyklostí nebo českého životního stylu se sociálním územ studentovy země), úlohy na řešení problémů, vizuální podpora, atd.“[23]

Na důležitost seznámení s lingvoreáliemi a reáliemi upozorňuje i Radomír Choděra, když hovoří o „zásadě jednoty jazyka a mimojazykových fakt“.[24] Jiří Hasil se pak k provázanosti sociokulturních kompetencí a reálií vyjadřuje: „Široce chápané reálie (se svou složku zeměvědnou i se složkou lingvoreálií) tvoří nezbytný vědomostní základ pro zvládnutí sociokulturní

[22] HASIL, J.: Učebnice češtiny jako cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec pro jazyky. In: *Bohemistyka*. 2007, roč. 7, č. 4, s. 295.
[23] KOTKOVÁ, R.: Obecná čeština (součást sociokulturní kompetence) a SERR. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008.
[24] CHODĚRA, R.: *Didaktika cizích jazyků*. Academia, Praha, 2006, s. 130.

kompetence již budeme chápat především jako dovednost a schopnost aktivně užívat adekvátních prostředků cizího jazyka ve vhodných kulturně společenských situacích. Termíny sociokulturní kompetence a reálie nemůžeme klást do protikladu, ale musíme je vidět v jejich daném hierarchickém postavení a zároveň i v různých rovinách poznávacího procesu – reálie jako vědomost, sociokulturní kompetence jako dovednost.“[25]

„Jistá míra sociokulturní kompetence v závislosti na dosaženém stupni komunikační kompetence je pro studenta nezbytná. Kromě toho, že neosvojení patřičné sociokulturní kompetence může mít pro studenta fatální důsledky (ukazuje se, že společnost je tolerantnější k jazykovým chybám než k prohřeškům proti společenským normám, nehledě na to, že v některých případech může neznalost kultury a jejích pravidel studenta přímo ohrozit), může proces osvojování sociokulturní kompetence být také účinným prostředkem, jak zvýšit motivaci studentů a jejich zájem o cizí jazyk.“[26]

M. Hádková komentuje úroveň A1 a v ní kapitolu „4. Sociokulturní kompetence: Text je formulován tak, aby byl vodítkem při výuce klienta, který nemá zkušenost se středoevropskou realitou. Uváděny jsou nejen tzv. reálie, ale i oblast neverbální komunikace, specifika ve vztahu k rozvržení času – chronemice v českém prostředí, technika psaní, zdravotní rizika na území České republiky, užívané metrické soustavy apod. Pojetí sociokulturní kompetence na úrovni A1 bylo Radou Evropy uznáno jako model pro tvorbu dalších popisů na této úrovni.“[27]

Objevují se však i kritické ohlasy na kapitolu 4 Sociokulturní kompetence. Jiří Hasil ve svém článku tuto kapitolu hodnotí takto: „Bohužel se autoři při zpracování této kapitoly nevyvatovali nemístných zjednodušení a nepřesností.“ Dokládá to popisem zvyků v České republice, který je nepřesný.

---

[25] HASIL, J.: Reálie versus sociokulturní kompetence? In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizích jazyků (a češtiny pro cizince).* Ústav jazykové a odborné přípravy UK v Praze, Praha, 2008, s. 39.

[26] VLASÁKOVÁ, K.: Možnosti osvojování sociokulturní kompetence v cizím jazyce. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008. s. 265.

[27] HÁDKOVÁ, M.: Popis referenční úrovně A1 pro češtinu – může sloužit učiteli? In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ). 2005-2006.* Akropolis, Praha, 2006, s. 19.

V úrovni A1 je popsáno, že zvyky jsou živé už jen na Moravě. Druhá výtka je směřována na zařazení substandardních výrazů i přes předpoklad, že na této úrovni není její znalost vyžadována. „Je proto velmi zarážející a nepochopitelné, že se v textu objeví nezpochybnitelný a pro úroveň A1 nepřijatelný moravismus mrskut (A1, s. 29) a na jiném místě věta Kolik máte let? (A1, s.11), v Čechách převážnou většinou učitelů češtiny jako cizího jazyka a uživatelů českého jazyka jednoznačně odmítaná jako nepochybně nespisovná, substandardní, moravská.“[28]

Přes nejednotné vytváření jednotlivých úrovní se Jiří Hasil dále vyjadřuje: „I když popisy jednotlivých úrovní A1 a B2 byly zpracovávány paralelně a bez zřejmé koordinace, konečný výsledek vytváří dojem, že v případě sociokulturní kompetence se zpracování na úrovni B2 snaží rozvíjet na vyšším stupni úroveň A1.“

2.4 Specifické pojmy v A1

Lidské myšlení je pojmové, opírá se o pojmy a vychází z nich. Pro přesné určení pojmu si často vybavíme celý jeho obsah. Při běžné hovorové praxi však lidé myslí v pojmech elementárních a vyjadřují je slovy, která mají svůj vlastní význam. Pokud slyšíme vyřčené slovo, spojujeme si jeho zvukovou stránku ne přímo s pojmem, ale s významem slova. Jde-li o slovo mnoho významové, lze je spojovat s celou sémantickou strukturou, se všemi významy daného slova, z nichž pak eliminujeme význam, který slovo má v daném kontextu. K pojmu, který slovo představuje, se dostáváme přes význam slova dalším myšlenkovým pochodem. Ve slovníku spisovného jazyka českého se dočteme, že pojem je obecná představa (o sobě, předmětu, ději apod.), jejíž obsah je určen souhrnem podstatných vlastností (osoby, předmětu, děje apod.), také to je forma myšlení, která odráží a zachycuje souhrn podstatných vlastností daného jevu skutečnosti.

[28] HASIL, J.: Sociokulturní kompetence jako součást popisů úrovní českého jazyka. In: *Bohemistyka*, 2006, roč. 6, č. 3, s. 187.

Další významy pak jsou: řidčeji se jedná o představu, názor, mínění, pojetí nebo hovorově je to základní znalost, vědomost, ponětí, potucha.[29]

V deváté kapitole úrovně A1 - Jazykové a nocionální funkce, jsou obsaženy tři podkapitoly: Jazykové funkce, Obecné pojmy a Specifické pojmy. Abychom mohli popsat specifické pojmy, užívané v jazykové úrovni A1, je nutné definovat nejdříve pojmy obecné. Obecnými pojmy označujeme jazykové prostředky, které mají, stejně jako jazykové funkce, univerzální charakter. „Zatímco jazykové funkce jsou odpovědí na otázku „jak“ nebo „čím“ komunikovat v určitém kontextu, obecné pojmy reflektují, třebaže jen v obecné rovině, „o čem“ se komunikuje.“[30] Obecné pojmy lze v češtině vyjádřit množstvím jazykových prostředků, z nichž pro úroveň A1 jich přichází v úvahu jen omezené množství.

Specifické pojmy jsou spojeny s nejběžnějšími typy konkrétních situací, ve kterých člověk užívá jazyk jako komunikační nástroj. „Specifické pojmy reflektují konkrétní „obsah“ komunikace, „témata“, o nichž se v konkrétních komunikačních situacích hovoří. Ve srovnání s jazykovými funkcemi a obecnými pojmy nejsou univerzální v tom smyslu, že by všechny sloužily stejnou měrou všem nerodilým mluvčím. Míra „individualizace“ jazykových prostředků se u specifických pojmů projevuje velice výrazně. Velká část specifických pojmů je realizována prostřednictvím jednoslovného výrazu, který ve větné syntaxi může plnit různé funkce.“ [31]

Při analýze vybraných oblastí a učebnic budu hodnotit, jaká je v nich míra individualizace. Podle andragogického slovníku pojem individualizace učení znamená: „Vzdělání na míru. Vzdělávání podle potřeb, možností a stávající úrovně (navázána na stávající znalosti a dovednosti s vypuštěním

[29] *Slovník spisovného jazyka českého*. Ústav pro jazyk český. [online, cit. 13. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php>.
[30] HÁDKOVÁ, M.; LÍNEK, J.; VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 134.
[31] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 179.

znalostí a dovedností, které již vzdělávaný ovládá). Sladění výukového tempa s časovými a intelektovými možnostmi vzdělávaného.“[32]

Specifické pojmy jsou v úrovni A1 rozděleny celkem do čtrnácti tematických okruhů: Osobní údaje, Dům, domácnost, okolí, Každodenní život, Volný čas, zábava, Cestování, Vztahy s lidmi, Zdraví, Vzdělání, Nákupy, Jídlo a pití, Služby, Hledání cesty a místa, Jazyk a Počasí. Rozdělení oddílů a jejich názvy respektují rozdělení v Prahové úrovni. Strukturace oddílů a vlastní jazykový materiál jsou však už výsledkem nezávislého popisu vycházejícího z charakteru úrovně A1 (minimální míra gramatičnosti, přirozenost, omezená slovní zásoba). Do této kapitoly jsou zařazeny pojmy, které jsou spojeny s nejběžnějšími typy konkrétních situací, v nichž člověk užívá jazyk jako komunikační nástroj.[33] Všechny pojmy jsou však současně chápány pouze jako doporučení, nikoliv jako striktně stanovená norma pro tvorbu nově vznikajících učebnic. Jedná se jen o návrhy, u kterých je vedlejší, zda jsou prezentovány v pozměněné formě, neměly by však být úplně opomenuty.

[32] PALÁN, Z.: Individualizace učení. In: *Andragogický slovník.* [online, cit. 13. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovnik/individualizace-uceni>.
[33] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 179.

3 Metody cizojazyčného vyučování

Z historického pohledu byla ve výuce cizích jazyků vždy patrná snaha najít metodu, která by byla nejefektivnější a mohla být jako přijata všemi vyučujícími i vyučovanými. Ideální metoda však neexistuje, neboť edukační proces probíhá vždy ve specifických podmínkách a jeho kvalitu i efektivitu ovlivňuje celá řada aspektů. V minulosti, můžeme identifikovat některé metodické koncepce, které výrazně ovlivnily přístup k výuce cizích jazyků a mají dodnes trvalý dopad. Metody jsou vždy do určité míry ovlivněny aktuálními poznatky z psychologie, teorie učení, obecné pedagogiky, lingvistiky, představami o cizí zemi, poznatky vývojové psychologie a například také tradicemi výuky v dané zemi.

Na počátku 19. století bylo cílem výuky dát studentům nástroj ke studiu literatury a vzdělání především formálně duševní. Příkladem takové metody, která se podle svého zaměření nazývá metoda gramaticko-překladová, byla výuka klasických jazyků latiny a řečtiny. Cizí jazyk byl prezentován pomocí literárních děl jako hodnotných příkladů. Za výukový cíl byl považován i překlad. Na konci 19. století se jazyk začal učit podobně jako jazyk mateřský a tato metoda byla nazvána přímou metodou. Předpokládalo se, že se postupně vytváří u žáků jazykový cit. Jazyková produkce vznikala pomocí imitace rodilého mluvčího s absolutním vyloučením rodného jazyka. Důležitým prvkem se stává názornost a podpora sebevědomí žáka pomocí povzbuzení místo striktního opravování chyb. Ve 40. letech byla v USA vypracována metoda audiolingvální. Důvodem pro vznik této metody byla potřeba rychlého jazykového proškolení velkého množství lidí, v období druhé světové války. Metoda také upřednostňovala mluvenou formu jazykové komunikace. Zdůrazňována byla především výslovnost a poslech s porozuměním na základě autentických modelů. Metoda, která se snažila o propojení prvků gramaticko-překladové metody a audio-lingvální metody v padesátých letech minulého

století, byla nazvána metodou zprostředkující. V 70. letech se začala rozvíjet metoda, jejímž cílem se stává získání cizojazyčné komunikativní kompetence.[34]

„Po období „fascinace“ učební látkou dochází od 70. let ke změnám v pojetí vyučovacího procesu a ke změně v interakci mezi učitelem a žákem. Rozvíjí se směr označovaný stále častěji pojmem autonomní učení. Předpokládá komplexní změny v oblasti organizace výuky, v oblasti individualizace učení ve smyslu seberegulace, vlastní zodpovědnosti za výsledky učení, sebekontroly a sebereflexe, klade důraz na vhledové, vztahové a procedurální učení.“[35]

3.1 Komunikační metoda

Již od sedmdesátých let minulého století se i v rámci výuky češtiny jako jazyka mateřského i cizího, začala uplatňovat nová lingvodidaktická koncepce, tzv. komunikační metoda. Dell Hymes pak začal pracovat s pojmem komunikační kompetence, v níž zdůrazňuje závislost komunikace na důležitých komunikačních faktorech, neboť podle něho schopnost mluvčího produkovat gramaticky správné věty nevede k dosažení úspěšné komunikace. Pojem kompetence, zahrnující nejen vědomosti, dovednosti, schopnosti, ale i postoje a hodnoty, pronikl do SERR i do české odborné didaktické literatury spolu s tzv. sociokulturní kompetencí, kterou musí žák či student cizího jazyka podle prof. Jana van Eka vedle kompetence jazykové, sociolingvistické, diskurzivní, strategické a společenské také ovládat. Sociokulturní kompetence je dána charakteristickými vlastnostmi dané společnosti a kultury a odráží se v chování jejích příslušníků při komunikaci. Jazykový projev přímo ovlivňují všechny

[34] HENDRICH, J.: *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1988. s. 498.
[35] ANTOŠOVÁ, J.: K pojmu autonomie ve vztahu k výuce cizích jazyků. In: *Cesty k lidské moudrosti a dokonalosti: Komenského poselství člověku a světu: mezinárodní vědecká konference: sborník příspěvků z konference.* Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2000, s. 224.

skutečnosti, které sociokulturní kompetenci tvoří, a odrážejí se ve všech jazykových rovinách. [36]

Pomocí komunikační metody dochází k rozvíjení komunikačních dovedností a postupnému utváření komunikační kompetence jedince. Metoda vychází ze tří základních principů:

- Prvním rysem je komplexnost. Metoda rovnocenně rozvíjí všechny čtyři základní řečové dovednosti, přičemž žádná z nich není upřednostňována. Pozornost je vyváženě věnovaná jak stránce jazykové, tak i mimojazykové.
- Druhým důležitým aspektem metody je její adresnost. Ve výuce se klade důraz na mluvčího a jeho komunikační priority.
- Třetím významným atributem je užitečnost. Jedná se o protiklad akademismu a formalismu. Mluvčí by měl umět použít teoretické poznatky i v praxi. Gramatika zde není cílem, ale prostředkem.[37]

Komunikační metoda je rozvíjena a šířena především prostřednictvím jazykové politiky Rady Evropy, která ji považuje za nejoptimálnější přístup k výuce cizích jazyků. Výuka a studium jazyků v Evropě má být výukou pro život, pro praktické potřeby a nikoliv akademickým formálním studiem struktur jazyků. V popředí zájmů stojí získávání kompetencí, znalostí a postojů, které umožní studentům přirozenou komunikaci v reálných životních situacích. „Komunikativní přístup k výuce cizích jazyků a jazykovému testování odráží chápání jazyka jako nástroje komunikace.“[38]

„Cizojazyčné vyučování čerpající z komplexní analýzy řečové činnosti účastníků komunikace jakožto rodilých mluvčích vychází od společenské situace, komunikační strategie, resp. anticipovaných komunikačních potřeb (cílových komunikačních dovedností) studenta. Takto může být ve výuce

[36] ŠINDELÁŘOVÁ, J.: Čeština jako cizí jazyk dle SERR. In: *Metodický portál RVP*. [online, cit. 13. 3. 2013] Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8143/cestina-jako-cizi-jazyk-dle-serr.html/>.
[37] HRDLIČKA, M.: *Cizí jazyk ČEŠTINA.* ISV, Praha, 2002.
[38] SLOŽILOVÁ, E.: Jazyková diglosie v kontextu sociolingvistické kompetence. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008, s. 181.

postupně vytvářena komunikační kompetence od sociálně-pragmatických faktorů řečového jednání.“[39]

V souvislosti se vznikem jazykových úrovní pro češtinu se musí vyřešit i otázka jazykových kurzů a zkoušek na daných úrovních. Pro přípravu takových zkoušek vznikla příručka „Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1)“, ve které je komunikativní přístup k výuce komentován následovně: „V moderně pojaté komunikativní výuce cizího jazyka se ovšem cíleně snuje pozornost všem čtyřem základním řečovým dovednostem (poslechu, mluvení, čtení, psaní). Takové vyváženosti je možno dosáhnout adekvátním uplatněním komunikační metody, ve které jsou tyto dovednosti pokládány za rovnocenné. Je třeba zdůraznit, že se ve výuce každá z nich rozvíjí zvlášť a specifickými postupy. Komunikační metoda klade velký důraz na praktickou využitelnost poznatků a dovedností z výuky v autentické komunikaci.“[40]

[39] HÁDKOVÁ, M.: Co učit, máme-li cizince naučit česky. In: *Studia Bohemica X*. UPOL, Olomouc, 2007, s. 146.
[40] CVEJNOVÁ, J., et al.: *Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1).* Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha, 2008.

4 Učebnice jako základní didaktický prostředek ve výuce cizího jazyka

I v dnešní době, kdy je výuka jazyků ovlivňována novými zdroji poznávání, jakými jsou internet, počítačové programy, televize, rozhlas a různé audiovizuální pomůcky, převládá jako prostředek vzdělávání a sebevzdělávání učebnice. Učebnici cizího jazyka lze charakterizovat jako základní materiál a didaktický prostředek, který slouží k realizaci stanoveného cíle prostřednictvím obsahu a metodického pojetí ve struktuře procesu vyučování. Je to hlavní zdroj poznání. Její hlavní funkcí je vzdělávání a formování studenta. Funguje však také jako metodický a didaktický postup učitele.

Funkce učebnice spočívá v tom, že v úzkém sepětí s verbálním působením umocňuje účinnost pedagogického procesu z hlediska žákova soustředění, vnímání a chápání dotyčného učiva. Tato efektivita probíhá právě díky zvýrazněné názornosti učitelova výkladu, procvičování jevů i všech ostatních činností směřujících k dosažení cíle vyučování cizímu jazyku.[41]

„Jestliže se zamyslíme nad vztahem mezi učebnicí a samotnou prací učitele, lze v pedagogické praxi nalézt dvě protikladná pojetí, z nichž první absolutizuje determinační funkci učebnice – té se učitel pasivně přizpůsobuje, zatímco druhé pojetí naopak úlohu učebnice minimalizuje a jednostranně zdůrazňuje učitelovu samostatnost a kreativitu.“[42]

Funkce učebnice v procesu výuky: poznávací a systematizační, upevňovací a kontrolní, motivační a sebevzdělávací (stimuluje k samostatnému osvojování učiva), koordinační (zajišťuje koordinaci při využití dalších didaktických prostředků, které na ni navazují), rozvíjející a výchovná,

[41] HENDRICH, J. et al.: *Didaktika cizích jazyků*. SPN, Praha, 1988, s. 231.
[42] MAZÁČOVÁ, N.: Didaktické zamyšlení nad současnými učebnicemi aneb učebnice v současné škole. In: *Cesty k lidské moudrosti a dokonalosti: Komenského poselství člověku a světu: mezinárodní vědecká konference: sborník příspěvků z konference.* Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2000, s. 230.

orientační. Jde tedy o komplex funkcí, které mohou být v různých učebnicích zastoupeny různou měrou.[43]

To, zda budou žáci určitou učebnici úspěšně využívat pro své učení, závisí jednak na jejím obsahu, jednak na jejím komunikačním ztvárnění. Obě tyto věci jsou vzájemně propojené: i jednoduchý obsah (z hlediska kognitivní náročnosti) může být ztvárněn tak, že je pro žáky nezajímavý, nudný, nebo dokonce nepochopitelný.[44]

Moderní učebnice cizích jazyků by měly reflektovat komunikační analýzy, protože dosažení sociokulturní kompetence jakožto podstatné složky komunikační kompetence je předpokladem komunikační úspěšnosti v cizím jazyce, a to i při deficitní kompetenci jazykové.[45]

4.1 Struktura učebnic cizích jazyků

Jazyková učebnice bývá obvykle strukturována do tematických okruhů a lekcí. Témata zahrnují lexikální učivo související s výukou, jednotlivá témata přitom mohou být rozvržena do několika lekcí. Lekce v učebnicích cizích jazyků jsou zpracovány zejména z hlediska komunikace, motivace, aktivnosti žáků a z hlediska jazykového. Obsahují stanovené učivo, jsou integrovaným celkem, jehož části tvoří výchozí text, slovní zásoba a její utřídění, mluvnické jevy, popř. jevy fonetické a pravopisné, soustava cvičení, aktivizační materiály a doplňkové texty. K osvojení a upevňování učiva slouží opakovací lekce. Řada učebnic obsahuje také úvodní audioorální kurz a fonetiku daného jazyka. Na konci učebnice bývá zpravidla překladový slovník řazený abecedně, shrnující lexikum obsažené v textech, a stručný gramatický přehled. K modernímu, racionálnímu a efektivnímu pojetí učebnice patří i metodická příručka či metodický průvodce pro učitele. Poskytuje

[43] SKALKOVÁ, J.: *Obecná didaktika*. ISV, Praha, 1999, s. 104.
[44] PRŮCHA, J.: Učebnice: edukace zprostředkovaná médiem. In: *Moderní pedagogika*. Portál, Praha, 1997, s. 325.
[45] HÁDKOVÁ, M.: Je jazyková kompetence zárukou komunikační úspěšnosti? In: *Cesty k lidské moudrosti a dokonalosti: Komenského poselství člověku a světu: mezinárodní vědecká konference: sborník příspěvků z konference.* Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2000, s. 299.

informace o celkové koncepci učebnice, podrobně rozvádí její strukturu a doporučuje vhodné didaktické postupy i prostředky. [46]

4.2 Kritéria výběru učebnic při výuce češtiny jako cizího jazyka

Obsah učebnic by měl být v souladu s jazykovými úrovněmi, ale také by měl odpovídat potřebám studentů a požadavkům na jejich výstupní hodnocení. Učebnice a cílové požadavky je nutno neustále přizpůsobovat požadavkům praxe a života. Pro české studenty cizího jazyka jsou vhodnějšími učebnice českých autorů. Zahraniční učebnice vykazují menší míru systematičnosti.

Pro výběr učebnic v praxi slouží učitelům především osobní preference s přihlédnutím potřebám studentů. Rozhodnutí, která učebnice bude ve výuce využívána, je velmi důležité. Moderní jazykové učebnice umožňují učícímu se jedinci kontrolovat, jak se mu práce daří a nabádají ho pomocí informací a úkolů k sebehodnotícím aktivitám nejen na závěr učení, ale také během učebního procesu.

„Jazyková učebnice by měla harmonicky splňovat dva cíle: být jazykovou učebnicí a současně učebnicí reálií, vždyť texty i mnohá cvičení můžou přinášet informace ze života a o životě v zemi cílového jazyka.:[47]

Jazyková učebnice bývá obvykle strukturována do tematických okruhů a lekcí. Témata zahrnují lexikální učivo související s výukou, jednotlivá témata přitom mohou být rozvržena do několika lekcí. K osvojení a upevňování učiva slouží opakovací lekce. Řada učebnic obsahuje také úvodní audioorální kurz a fonetiku daného jazyka. Na konci učebnice bývá zpravidla překladový slovník řazený abecedně, shrnující lexikum obsažené v textech, a stručný gramatický přehled. K modernímu, racionálnímu a efektivnímu pojetí učebnice patří i metodická příručka či metodický průvodce pro učitele. Poskytuje informace o

[46] HENDRICH, J. a kol.: Didaktika cizích jazyků. SPN, Praha, 1988, s. 231.
[47] ROUBALOVÁ, E.: Sociokulturní složka jako nezbytný prvek ve výuce cizího jazyka.
In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008, s. 158.

celkové koncepci učebnice, podrobně rozvádí její strukturu a doporučuje vhodné didaktické postupy i prostředky.

Úspěch každého učebního programu do značné míry závisí na vhodně zvolené učebnici. Nároky na kvalitu učebnic a dalších učebních pomůcek v poslední době rostou. Dnešní učebnice jsou určeny především studentům a měly by splňovat především požadavek přiměřenosti, který se týká výběru, rozsahu, pojetí učiva, jazyka a stylu. „Student přestal být pasivním elementem ve vyučovacím procesu a stále více se stává aktivním a navíc dnes do vyučovacího procesu rozhodujícím způsobem zasahuje i prostředí, v němž výuka probíhá. Důležitým médiem zprostředkovávajícím studentovi učivo je kromě jiných učebnice.“[48]

Podle Hasila je nezbytnou podmínkou dobré učebnice její vědeckost, tedy takové její zpracování, které je v souladu nejen se soudobými poznatky příslušného vědního oboru, ale i se současnými lingvodidaktickými zásadami.

Některé učebnice češtiny jako cizího jazyka využívají zprostředkovacího jazyka pro usnadnění práce. Lída Holá motivuje ve výuce bez zprostředkovacího jazyka z několika důvodů: psychologický aspekt (střídání jazyků je pro studenta vyčerpávající), motivace (když student ví, že učitel mu porozumí jinak než česky, nesnaží se a ztrácí motivaci vyjádřit se česky), diskriminace studentů (kteří neumí žádný zprostředkovací jazyk nebo jej neumí dokonale).“[49]

V dnešní době máme k dispozici dostatečné množství všeobecných učebnic češtiny pro cizince, jejímiž autory jsou zkušení učitelé češtiny jako cizího jazyka, kteří působí na jazykových katedrách vysokých škol nebo v různých jazykových školách. „Existující všeobecné i odborné učebnice češtiny pro cizince je možno rozdělit do tří skupin:

a) Nezávislé na SERR;

---

[48] HASIL, J.: Učebnice češtiny jako cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec pro jazyky. In: *Bohemistyka*. 2007, roč. 7, č. 4, s. 294.

[49] HOLÁ, L.: Zprostředkovací jazyk v hodinách češtiny pro cizince – ano či ne? In: *Czech Step by Step.* [online, cit. 23. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.czechstepbystep.cz/clanky/zprostredkovaci_jazyk.html>.

b) Odkazující na SERR a na jím stanovené referenční úrovně a kompetence;
c) Zpracované podle popisů češtiny pro cizince pro jednotlivé úrovně.

Přesně by ale mělo být řečeno „co by měl student schopen na konci práce s učebnicí v daném jazyce dělat“, neboť ne každý student dosáhne uvedené úrovně.“[50] Společný evropský referenční rámec a popisy jednotlivých úrovní by měly autorům učebnic češtiny pro cizince, studentům i učitelům pomáhat. Neměly by je však omezovat v hledání nových cest a přístupů.

4.3 Nejpoužívanější učebnice češtiny pro cizince

Ve své práci se dále zabývám současnými učebnicemi češtiny pro cizince, které se při výuce nejvíce používají. Oslovila jsem prostřednictvím emailu několik jazykových škol s dotazem, podle jaké učebnice vyučují. Dále jsem využila tabulku s přehledem jazykových kurzů pro rok 2009, kterou jsem nalezla na specializovaném webu a fóru Multikulturního centra Prahy pro kritickou diskuzi o migraci v ČR a v zemích střední a východní Evropy, která mapuje výzkum a vývoj legislativy, migrační a azylovou politiku a činnost vládních i nevládních organizací.[51]

Seznam jazykových kurzů v České republice, kde je možné se na zkoušku připravit, vznikl proto, že: „Zkouška A1 pro trvalý pobyt byla zavedena od 1. září 2008 a povinností ze zákona se stala pro migranty od 1. ledna 2009. Úspěšnost zkoušky je dle údajů MŠMT 80% z celkového počtu 3700 vyzkoušených cizinců.“[52] Kromě informací týkajících se rozsahu a zaměření kurzů, jsou zde také informace o materiálech, dle kterých se v jednotlivých kurzech vyučuje.

---

[50] HASIL, J.: Učebnice češtiny jako cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec pro jazyky. In: *Bohemistyka*. 2007, roč. 7, č. 4, s. 298.
[51] Migraceonline.cz Hlavního města Prahy. [online, cit. 28. 3. 2013]. Dostupné z WWW: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2203033>.
[52] CVEJNOVÁ, J.: Dosavadní zkušenosti se zkouškou A1 pro trvalý pobyt. In: *Čeština je cizí jazyk 2010.* Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2010.

Na základě odpovědí a výše zmíněné tabulky, jsem z celkem 25 pracovišť zjistila užívanost jednotlivých učebnic. Nejpoužívanější učebnicí je New Czech Step by Step od L. Holé, kterou uvedlo jako svůj učební materiál 17 různých kurzů (Akcent International House Prague, Presto atd.), dále Communicative Czech od autorek I. Reškové a M. Pintarové, kterou využívá 7 z celkového počtu dotazovaných kurzů (Jazyková škola SF Servis, Mundo jazyková škola atd.) a poslední zkoumanou učebnicí je Czech Express od L. Holé, kterou uvedlo 6 kurzů (UK v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, studijní středisko, Caledonian School atd.). Přesné názvy kurzů a přehledná tabulka je uvedena v přílohách na konci práce.

Dalšími učebnicemi byly: Čeština pro azylanty od M. Hádkové, Zahrada českého jazyka a Čtvero ročních období od L. Froulíkové a Easy Czech Elementary od O. Štindla. Ve své práci se zaměřím na první tři zmiňované učebnice, které mají základní charakteristiky stejné: jsou určeny pro dosažení úrovně A1 a využívají angličtinu jako mediační jazyk. New Czech Step by step a Communicative Czech mají také pracovní sešit. Vzhledem k tomu, že pracovní sešity považuji za důležité doplnění učebnic, zahrnula jsem do svého výzkumu i pojmy, které se objevily v pracovních sešitech.

4.4 Učebnice New Czech Step by Step

Tato učebnice je praktickou a komunikativní učebnicí současné češtiny, která je založena na bázi angličtiny. Je určena začátečníkům až mírně pokročilým studentům. Ve dvaceti kapitolách podává přehled o nejdůležitějších gramatických principech, běžných konverzačních frázích a základní slovní zásobě. Doplňkové materiály učebnice jsou: cvičebnice Activity Book, CD a příloha Česká gramatika v kostce. Každou lekci doprovází šest stran cvičení a aktivit v ilustrovaném pracovním sešitě.[53]

[53] New Czech Step by Step. [online, cit. 13. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.czechstepbystep.cz/publikace/publikace_new_czech_step_by_step.html>.

Učitelé mohou používat na internetu volně dostupnou příručku Teacher's Manual. New Step by Step má studentům umožnit dosažení prahové úrovně - Bl - dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Tato učebnice je vhodná pro kolektivní i individuální výuku, není určena jako podklad pro teoretické bádání o jazyce. Vede studenty k co nejrychlejšímu pochopení, porozumění a osvojení si češtiny a ke schopnosti co nejdříve mluvit česky. Užívá osvědčené postupy z dřívějších vydání, tzn. barevné kódování textu, panelové uspořádání knihy, množství odkazů, které umožňují individuální přístup ke studiu. Věnuje větší pozornost slovesům a předložkám (oproti prvním vydáním), méně akcentuje koncovky jednotlivých deklinací. Některé gramatické jevy jsou cíleně zjednodušeny, aby tak byly lépe zpřístupněny základní principy a struktury jazyka. Učebnice má i internetovou podporu, v podobě různých rozšiřujících aktivit, metodických rad (manuál pro učitele) a jazykových her. New Czech Step by Step má i svou německou alternativu v podobě Tschechisch Schritt für Schritt.

V učebnici jsou konverzační témata rozdělena podle stupně obtížnosti. Úvodní kapitola představuje téma jídlo, následuje rodina, dále se student seznamuje s nejdůležitějšími slovesy a popisuje svůj denní program. Následuje výklad o vyjádření místa určení v kapitole orientace a téma restaurace. Dále se student seznamuje se základy české gramatiky v souvislosti s pojmenováním států a národností, s popisem bytu nebo domu. V další kapitole je zařazen popis lidského těla, cestování, plány, vaření a domácí práce. Po zeměpisných údajích následuje kapitola jak napsat životopis, jak popsat charakter člověka a počasí. Následuje kapitola o komunikaci mezi lidmi prostřednictvím médií, téma oblékání a navazování osobních kontaktů. Poslední kapitola je věnována vyjadřování příkazů. Součástí učebnice jsou přehledy a schémata české gramatiky v tabulkách, textové přílohy a klíč ke cvičením. Jako jediná přináší Czech Step by Step stručné poučení o vývoji češtiny („Výlet do historie češtiny"), výklad o obecné češtině a českou historii v kostce. V závěru učebnice najdeme shrnutí obtížných gramatických jevů.

4.5 Učebnice Communicative Czech

Učebnici Communicative Czech vytvořila dvojice autorek: Ivana Rešková a Magdalena Pintarová. „Je určena úplným či tzv. falešným začátečníkům a je psána na základě angličtiny. Mohou ji však používat i zájemci bez znalostí anglického jazyka, neboť instrukce ke cvičením jsou také v češtině. Pokračováním Elementary Czech je učebnice Intermediate Czech (Ivana Rešková – Magdalena Pintarová, Praha 2002).“[54]

Hlavním cílem učebnice je zvládnutí autentické komunikativní češtiny. Je tvořena dvanácti lekcemi, ve kterých se studenti seznamují s nejrůznějšími typy cvičení upevňujícími novou slovní zásobu a gramatiku, a má 262 stran. Gramatika je zde prezentována ve stručných přehledech a mnoha tabulkách. Jednotlivé lekce mají obdobnou strukturu: nejdříve je téma lekce uvedeno textem a po něm následují úkoly rozvíjející čtení a ústní projev. V každé lekci je také pasáž „doplňující aktivity“, která rozvíjí komunikační dovednosti a motivuje studenty k aplikaci dosavadních znalostí. Lekce je zakončena česko-anglickým výpisem nové slovní zásoby. Příloha obsahuje přehled české gramatiky, klíč ke cvičením, audionahrávky a souhrnný slovník.

Pro každou lekci v učebnici jsou v pracovním sešitě k dispozici tři oddíly obsahující gramatiku, lexikum a komunikativní cvičení. V pracovním sešitě jsou zařazeny opakovací lekce, čtyři „progress tests“ a v závěru je „final exam“. Učebnice i pracovní sešit jsou zpracovány v černobílé, což jim částečně ubírá na atraktivitě.

Hlavním cílem učebnice Communicative Czech je zvládnutí autentické komunikativní češtiny, tedy jednoho z nejdůležitějších faktorů z hlediska Rámce. Výklad je rozdělen do 12 tematických kapitol: První den; Seznámení; Nakupování; Město; Na poště; V bance; Hotel; Restaurace; následuje výklad o minulosti, kapitola s názvem Co jsi dělal včera?; pokračuje dalšími tématy: Na návštěvě; Pozvání; Kino; Televize; Rodina; Najímání bytu; Cestujeme; Počasí;

[54] REŠKOVÁ, I., PINTAROVÁ, M.: *Communicative Czech: (elementary Czech).* Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy, Praha, 2006, s. 5.

Roční období; Co si vezmeš na sebe?; Oblečení; Nové zaměstnání; Životopis. V poslední kapitole se student seznámí s tématem Služby; Sport; U lékaře.

V učebnici Communicative Czech jsou prezentovány všechny slovní druhy již od první lekce. To ji sice odlišuje od ostatních učebnic, je však sporné, zda není v tomto případě student spíše odrazován než motivován. Od první lekce se setkává s obrovským rozsahem dostatečně nevysvětlené gramatiky. Některé pasáže jsou v tomto kontextu, dle mého názoru, zařazené až příliš brzy. Například použití zájmena „svůj" a číslovek již od třetí lekce. V celé učebnici se tak různé typy vět a témat opakují od první lekce a průběžně se zvyšuje jejich gramatická náročnost. Jedním z takových opakujících se témat je telefonování.

4.6 Učebnice Czech Express

Autorkou poslední učebnice, která bude podrobena analýze, je stejně jako u New Czech Step by Step Lída Holá. Jak v učebnici sama uvádí, jedná se o „kurz češtiny pro přežití. Je určen začátečníkům, kteří chtějí rychle, a s minimem gramatiky (ale ne bez gramatiky) a v případě nutnosti i bez zprostředkujícího jazyka dosáhnout komunikační úrovně A1".

Učebnice se skládá ze dvou samostatně prodávaných dílů. V prvním i druhém díle je 6 lekcí, které by měl student zvládnout za 50 hodin výuky. Prakticky zaměřené lekce mají naučit studenty orientovat se a reagovat v základních komunikačních situacích a získat základní slovní zásobu 550 slov. Na pomoc efektivní výuce je k dispozici komplet karet se základní slovní zásobou, příručka pro učitele i zvukové CD Czech Express 1, u druhého dílu je stejný soubor pro Czech Express 2.[55]

Učebnice je atraktivní svou barevností, stejně jako u New Czech Step by Step jsou využity koláže. Každá lekce má několik částí: první „A. Text", ve které jsou poslechová cvičení, část „B. Gramatika" s přehlednými tabulkami, jejichž obsah je následně procvičován, navazuje část „C. Poslech a konverzace",

[55] HOLÁ, L.: *Czech Express*. Akropolis, Praha, 2006, s. 109.

ve které jsou dialogy a další poslechová cvičení, část „D. Cvičení“ opakuje předchozí nové informace, „E. Dril express“ mechanicky upevňuje a opakuje nová slova a gramatiku a poslední, pro studenty nejatraktivnější částí je „F. Komiks“, ve kterém sledujeme příběh Áji a Páji. Další část učebnice tvoří odpovědi na 10 nejčastějších otázek o češtině, ve kterých je čeština srovnávána s angličtinou, a upozornění, na co se má student při výuce soustředit.

Druhá polovina učebnice již není strukturována do lekcí, ale tvoří ji přílohy: užitečná cvičení na výslovnost délek samohlásek, náročnějších konsonantů nebo dvojhlásek – nejdříve se procvičuje výslovnost jednotlivých slov a poté následují jazykolamy. Další částí je gramatika, přepis poslechových cvičení a klíč ke cvičením k jednotlivým lekcím spolu se soubornou slovní zásobou. Objevuje se tu také tabulka „International word and false friends“, ve které je čeština srovnávána s angličtinou. Poslední částí je mapa celého světa, Evropy, České republiky a centra Prahy. Druhý díl učebnice má stejnou strukturu jako díl první a navazuje lekcí sedm až dvanáct.

Učebnice Czech Express již však nevychází tiskem, protože „byla plně nahrazena inovovanou a rozšířenou dvoudílnou publikací Čeština expres 1 a Čeština expres 2, která lépe vyhovuje požadavkům úrovně A1. Tato učebnice nyní vychází v anglické, německé a ruské mutaci. Učebnice Čeština expres 1 a 2 pokrývá v krátkých lekcích základní komunikační témata. Jak napovídá její název, je určena pro rychlý progres studentů a je určena lidem, kteří se chtějí za poměrně krátkou dobu domluvit v základních komunikačních situacích. Je tedy rovněž vhodná pro kratší, intenzivní kurzy. Oproti tomu New Czech Step by Step/Tschechisch Schritt für Schritt postupuje pomaleji, poskytuje větší množství cvičení a používá tradičnější, více gramaticky orientovanou metodu výuky.“[56]

[56] HOLÁ, L.: Často kladené otázky. In: *Czech Step by Step*. [online, cit. 23. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.czechstepbystep.cz/otazky.html>.

5 Specifické pojmy v učebnicích – kritéria hodnocení

Vzhledem k rozsahu látky v jednotlivých okruzích jsem se rozhodla zkoumanou oblast zúžit pouze na tři: 1 Osobní údaje, 8 Vzdělání a 11 Služby. Tyto tři okruhy jsou pro cizince učícího se český jazyk velmi důležité, protože jej vybavují kompetencemi, které mu umožní zvládnout kontakt s úřady a připraví jej na různé situace spjaté s využitím jazyka v oficiálním styku. Jednotlivé oblasti budu hodnotit ve třech učebnicích češtiny pro cizince (New Czech Step by Step, Communicative Czech a Czech Express) a analyzovat, jakým způsobem reflektují stanovené specifické pojmy pro úroveň A1.

Pro své zkoumání jsem si vybrala metodu kvantifikace. Stanovím, kolik vybraných specifických pojmů je obsaženo v učebnicích. Nejdříve sečtu počet specifických pojmů ve slovní zásobě na koncích jednotlivých kapitol a následně toto číslo srovnám s počtem pojmů, které se vyskytují v rámci celých kapitol.

Specifické pojmy jsou vypsány v přehledných tabulkách a jsou rozděleny dle důležitosti na základní a doplňkové, které nejsou nezbytně nutné pro studenty usilující o zvládnutí úrovně A1. Kurzivou je dále označena gramatika, u které jsou uvedeny konkrétní případy jejího užití. Jedná se například o předložky (jmenovat se + jak), pádové formy následující za daným pojmem (pracovat jako + N) nebo gramatika, která není doslovně vyjmenována a popsána (abeceda). V učebnicích budu analyzovat, jaký je poměr zastoupení základních a doplňkových pojmů a popíši zastoupení gramatiky v jednotlivých oblastech.

U pojmů, jejichž užití je specifické pro češtinu a prostředí, ve kterém je užívána, je uveden odkaz na čtvrtou kapitolu – Sociokulturní kompetence, kde jsou tato specifika blíže popsána (například oslovování a vyjádření zdvořilosti v češtině). Dále jsou u pojmů uvedeny jak mužské, tak ženské varianty. Pojmy, u kterých v českém jazyce není obvyklé užívání obou variant, jsou uvedeny pouze v častější z nich (například „sekretářka“ nebo „(auto)mechanik“). Budu také zkoumat, jakým způsobem jsou studenti seznamováni se sociokulturními kompetencemi a jazykovými funkcemi uvedenými ve třech vybraných oblastech specifických pojmů.

V některých oblastech nejsou pojmy přesně vyjmenovány, naopak je zde prostor pro přizpůsobení pojmů individuálním požadavkům studenta. Například ve třetí kapitole Každodenní život v podkapitole 3.3 Příjem jsou vypsány základní fráze a slova s poznámkou „dle studentovy situace v ČR“.[57]

Ve své práci se budu věnovat také individualizaci a budu zkoumat a srovnávat, jakým způsobem je v jednotlivých učebnicích realizována.

Možným důvodem toho, proč nejsou v každé lekci všechny pojmy vypsány, je jejich případné opakování, což u stejných pojmů, které tematicky spadají do více oblastí, není nutné. Jazykové funkce, Obecné pojmy i Specifické pojmy na sebe vzájemně odkazují. Odkazování mezi jednotlivými tématy i mezi jednotlivými podkapitolami je přínosné. Tato propojenost je vhodná vzhledem k minimu gramatiky i slovní zásoby, kterou by měli studenti pro úroveň A1 zvládnout a poté být schopni tyto pojmy uplatňovat a uvědomovat si jejich vzájemná funkční využití. Okomentuji proto také způsob uplatnění jazykových funkcí, na které je v rámci pojmů odkazováno.

Pro úplnost uvádím tabulku tří zkoumaných kapitol, která znázorňuje celkový počet pojmů a poměr pojmů základních vzhledem k pojmům vnímaným jako fakultativní.

	Celkem	základní	doplňkové
Osobní údaje	251	142 (57%)	109 (43%)
Vzdělání	36	16 (44%)	20 (56%)
Služby	128	63 (49%)	65 (51%)

Z tabulky je zřetelné, že nejobsáhlejší je kapitola 1 Osobní údaje, následuje kapitola 11 Služby a nejméně obsáhlá je kapitola 8 Vzdělání. Procentuální poměr pojmů základních vůči doplňkovým je ve všech kapitolách téměř totožný.

[57] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 193.

5.1 Osobní údaje

První kapitola specifických pojmů se dělí na celkem 15 podkapitol: Jméno, Adresa, Telefonní číslo, Datum a místo narození, Věk, Pohlaví, Stav, Národnost, Původ, Zaměstnání (Obecně, Názvy povolání, Názvy pracovišť, Pracovní činnosti), Rodinné vztahy, Náboženství, Záliby, Charakter a povaha, Tělesný vzhled. Celkový počet pojmů a frází je 251, z toho základních je 142 (57%) a doplňkových 109 (43%).

Ve specifických pojmech v kapitole 1 Osobní údaje je na sociokulturní kompetence odkazováno u pojmu titul (následuje „pan“, „paní“, „slečna“), kdy by student měl být schopen náležitým a společensky neutrálním způsobem oslovovat osoby společensky různě postavené. „V oficiálním styku oslovujeme dospělé osoby „pane, paní“. Oslovení slečno si lze dovolit jen k velmi mladé dívce, případně pokud o toto oslovování žena sama požádá. Všechna uvedená oslovení jsou spojena s vykáním. Pokud má osoba akademický titul, oslovujeme ji vždy akademickým titulem v kombinaci s oslovením pane, paní. Oslovení slečno se v takové kombinaci neužívá. Tituly přechylujeme: pane doktore – paní doktorko, pane inženýre – paní inženýrko, pane magistře – paní magistro, pane profesore – paní profesorko atd.“[58] U těchto pojmů shledáváme chybějícím odkaz na jazykové funkce, ve kterých je tato oblast také popisována v podkapitole 4.5.2 Zdvořilé oslovení, spojeno s vykáním.

Další označenou sociokulturní kompetencí je zvládnutí abecedy. „Cizinec by měl být schopen zaznamenat výraz podle hláskování a měl by ovládat českou abecedu (abecední uspořádání slov v česko-cizojazyčné části překladových slovníků). Konkrétně potřebuje ovládnout umístění jednotlivých hlásek (h, ch, i…). Měl by také umět podle diktátu zapsat elektronickou adresu třetí osoby, internetovou adresu atd. Výběr by měl respektovat potřeby konkrétního cizince.“[59]

---

[58] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 21.
[59] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 22.

Třetí a poslední sociokulturní kompetencí v rámci osobních údajů je rozpoznání rozdílu v hodnocení tělesných proporcí, konkrétně v rozlišení situací, ve kterých je vhodné užití slov „plnoštíhlý/plnoštíhlá“, „silný/silná“ nebo „tlustý/tlustá“. „Komentuje-li se hmotnost člověka, užíváme výraziva silný, plnoštíhlý. Není vhodné užívat výrazu tlustý, protože je považován za pejorativní. Štíhlý je pozitivní, zatímco hubený může mít negativní konotace („příliš štíhlý“).“[60]

U podkapitoly 1.12 Náboženství není uveden odkaz na sociokulturní kompetenci – všeobecné informace o počtu věřících Čechů, postavení věřících ve společnosti a základní informace o nejrozšířenějším náboženství. „Většina Čechů se nehlásí k žádnému náboženství. Nejvíce věřících tvoří křesťané, a to především římskokatolické církve. (…) V České republice neplatí žádná omezení v oblasti prezentace (nošení) náboženských symbolů.“[61] Stejně tak není uveden odkaz na sociokulturní kompetenci u pojmů podkapitoly 1.2 Adresa, kde se vyskytují pojmy jako „ulice“, „PSČ“ nebo „obec“, jejichž použití je podrobně vysvětleno v podkapitole sociokulturních kompetencí 5.3.1 Adresa (je vysvětleno jejich pořadí). U této podkapitoly ve specifických pojmech je uveden pouze odkaz na podkapitolu objevující se opět ve specifických pojmech 6.3 Korespondence.

Podkapitola 1. 10 Zaměstnání vymezuje základní pojmy umožňující působení a kontakt studenta v oficiální instituci – na pracovišti, což je také často jedním z hlavních důvodů jeho studia českého jazyka. V podkapitole 1.10.2 Názvy povolání se setkáváme s individualizací výuky vzhledem k zájmům studenta. Pojmy, které má zahrnout výuka se mají vztahovat k typu studentovy profese – název profese i činnost, kterou provozuje. Je zde také odkaz na podkapitolu 8.1 Vzdělání, která s profesí mnohdy úzce souvisí. Další odkaz na

[60] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 28.
[61] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 29.

specifické pojmy směřuje k podkapitole 6 Vztahy s lidmi, konkrétně na 6.4 Vláda a politika.

Předposlední individualizací v rámci této kapitoly je 1.8 Národnost, která má být specifikována „dle původu studenta“. Poslední individualizací, která rozšiřuje specifické pojmy 1 Osobní údaje, je 1.12 Náboženství. Také zde jsou uvedeny základní fráze („Jakého jsi náboženství/vyznání?“) a slovní zásoba („ateista“, „křesťan“…), které mají být rozšiřovány a doplňovány „dle studentova vyznání.

Zajímavé je, že některé pojmy se opakují, například slovo „škola“ je v podkapitole 1.10.3 Názvy pracovišť i v 8.1 Škola, vzdělání. Další pojem, který se opakuje je „dítě/děti“, nalezneme jej v 5.1.11.1.1 Fáze lidského života, 1.6 Pohlaví i 1.11 Rodinné vztahy. U tohoto pojmu však nenalezneme vzájemné odkazy na kapitoly, ve kterých se objevuje. Jediný soupis výskytů nalezneme až v závěru úrovně A1 ve Vokabuláři.

Naopak v některých oblastech nejsou pojmy uvedeny vůbec, je použit pouze odkaz na jinou kapitolu, ve které jsou dané pojmy vyjmenovány. Například podkapitola 1.5 Věk v Osobních údajích odkazuje na Obecné pojmy, kde je popsán v podkapitole 5.1.11.1 Věk a lidské stáří.

V podkapitole 1.3 Telefonní číslo je uveden jediný odkaz na jazykové funkce, a to konkrétně na podkapitolu 5.10 Telefonní konverzace, ve které jsou rozepsány základní fráze využitelné při telefonování („(jméno +) příjmení + prosím“, „tady + (jméno +) příjmení“, „Je to + jméno/název firmy/instituce/číslo (otázka)“).

5.1.1 Osobní údaje v New Czech Step by Step

Osobním údajům nebyla vyhraněna samostatná kapitola, jednotlivé pojmy tak nacházíme ve více kapitolách – 2. Kapitola: Lidé kolem nás, kde se studenti seznámí s názvy členů rodiny a charakteristikou jejich vzhledu nebo 19. lekce, ve které jsou probírány vztahy mezi lidmi a jejich vzájemná pouta.

Z celkového počtu 251 pojmů se ve slovní zásobě z konců jednotlivých lekcí objevuje 52 z nich, jedná se ve většině případů o podstatná jména a

slovesa. V některých kapitolách se ve slovní zásobě specifické pojmy vůbec neobjevují, například v první kapitole. Naopak v jiných kapitolách jsou u jednotlivých slov zmíněny i jejich nespisovné varianty, například „strýček, coll. strejda“. Ve většině slovní zásoby z konce lekcí se specifické pojmy neobjevovaly vůbec.

Po sečtení pojmů ve všech kapitolách v učebnici docházíme k číslu 130, což je dvojnásobně větší číslo než je počet pojmů uvedených ve slovní zásobě uváděné na konci jednotlivých lekcí. V některých lekcích jsou použita slova, se kterými se student setkává poprvé a proto je nutné, aby pracoval s výkladovým slovníkem nebo se spolehl na pomoc učitele. U některých slov v učebnici jsou, stejně jako u specifických pojmů, uvedeny i jejich rodové protějšky a to někdy i u slov, u kterých to nebývá tak časté. Jedná se například o slova „sekretář“ a „sekretářka“ ve druhé lekci.

Prostřednictvím jednotlivých lekcí je student postupně seznamován se sociokulturními kompetencemi, které využije při kontaktu s rodilým mluvčím. První kompetencí, na kterou odkazují i specifické pojmy, je znalost abecedy. V učebnici je abeceda prezentována ihned v první lekci formou srovnání s anglickou abecedou a je doplněna o hlásky, které má čeština, na rozdíl od angličtiny, navíc. Nové hlásky jsou doplněny do míst, ve kterých v abecedě následují, takže by studentům měla být usnadněna jejich reprodukce ve správném pořadí. Výslovnost a správné délky jsou pak rozebírány v závěru učebnice v gramatickém shrnutí, kde je abeceda opět vypsána a podrobněji rozebírána.

Kromě specifických pojmů se vyskytují i jejich pozměněné varianty. Mezi tituly a osloveními v podkapitole 1.1 Jméno se například vyskytuje pojem „pan“, ale ve slovní zásobě na konci lekce figuruje pouze pojem „pán“, který má širší sémantiku. Jedná se o jeden z osmi výrazů uvedených ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost, dle kterého se jedná o „označení nebo

oslovení muže s uvedením příjmení, titulu, povolání apod.: pan Novák, p. doktor, p. vrchní.“[62]

Tituly jsou v učebnici probírány pod pojmem „oslovení“. Je zde anglicky vysvětlen rozdíl v tykání a vykání, spolu s tím, u kterých osob je vhodné vykání a jakým způsobem lze tykat. Tato sociokulturní kompetence je dále rozvíjena ve formálních a neformálních rozhovorech, které jsou součástí několika cvičení v různých lekcích. Například formální a neformální dialogy při telefonování z lekce 4, na kterých je ukázán rozdíl v rozhovoru s blízkou osobou v kontrastu rozhovoru s někým, ke komu chováme úctu („Ahoj, Adame“ x „pan Hanuš“[63]). Tímto je zde prezentována i jazyková funkce z oblasti telefonování, jejíž popis pro úroveň A1 byl naznačen v předchozí kapitole.

Poslední sociokulturní kompetencí v oblasti Osobních údajů je rozdíl mezi pojmy „plnoštíhlý“, „obézní“, „silný“ a „tlustý“. V učebnici se první a druhý ze zmiňovaných pojmů „plnoštíhlý, obézní“ vůbec neobjevuje, druhý „silný“ se objevuje pouze ve významu síly, pouze poslední z nich „tlustý“ se objevuje ve významu tloušťky. Jejich užití a vzájemná významová odlišnost a vhodnost v různých stylových rovinách se nijak nekomentuje. V pracovním sešitě jsou prezentovány pojmy „silnější, tlustší“, oba ve významu tloušťky, nejsou zde ale uvedeny podrobnější komentáře.

Téma Zaměstnání se prolíná téměř celou učebnicí. V jednotlivých rozhovorech student například zjišťuje, zda je dotyčná osoba student, učitel nebo zpěvák. Je zde uvedeno několik známých osobností i s popisem jejich života – jaký mají slavné osobnosti denní režim a co všechno musí umět či absolvovat, aby ve své profesi uspěly. Těmito povoláními jsou v učebnici prezentovány nejběžnější profese a současně i ty nejpopulárnější. Nejpodrobněji je popsán student a všechny činnosti, které se statutem studenta souvisejí.

Ve shodě se specifickými pojmy, kde je 1.8 Národnost a státní příslušnost specifikována „dle původu studenta“, je v lekci šest slovní zásoba

[62] ČERVENÁ, V. et al.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia, Praha, 1994, s. 260.
[63] HOLÁ, L.: *New Czech Step by Step.* Akropolis, Praha, 2006, s. 47.

tvořena názvy 36 států, jejich národností a jazyků, kterými se zde mluví. Tyto pojmy jsou v následujících lekcích průběžně nenásilnou formou procvičovány.

Kapitola 1 Osobní údaje není v učebnici probírána komplexně. Nejvíce pojmů se vyskytuje v první části učebnice. Ve slovní zásobě z konce lekcí je pojmů jen minimum, avšak v rámci celých lekcí dochází k jejich významnému doplnění hlavně prostřednictvím cvičení. V textech se spíše procvičuje nově probíraná gramatika. V pracovním sešitě, který učebnici doplňuje, jsou nová slovní zásoba a témata opakovány. Některé pojmy nejsou v učenici obsaženy vůbec, ale jsou zařazeny do pracovního sešitu – například pojmy „sestřenice“ nebo „číšník“. Tyto pojmy jsou obsaženy v obměněných textech a cvičeních ze souvisejících lekcí. Tento způsob doplnění a opakování slovní zásoby je vzhledem k upevnění pojmů jeví efektivním.

5.1.2 Osobní údaje v Communicative Czech

V učebnici Communicative Czech je většina použitých pojmů obsažena přímo ve slovní zásobě (78). V celých lekcích je 124 pojmů, což je 49% z celkového rozsahu kapitoly 1 Osobní údaje v úrovni A1. Nejvíce pojmů kromě kapitoly 11 Nové zaměstnání bylo obsaženo v kapitole 8 Rodina, kde jsou popsáni členové rodiny a jejich profese. Druhým tématem osmé kapitoly je stěhování člena rodiny do nového bytu. Communicative Czech tak jako jediná obsahuje pojmy jako „přítel/přítelkyně“, „svobodný/svobodná“ nebo „rozvedený/rozvedená“.

Formální a neformální je v učebnici rozlišováno od první lekce, kdy se student pří výčtu zájmen dozví o dvojí funkci zájmena „vy“. Ve druhé lekci Seznámení se student učí výrazové prostředky, které je vhodné použít při rozhovoru s učitelem, a s výrazy, vhodnými pro rozhovor s kamarádem. Také je na straně 29 poprvé uveden titul „pan“ v protikladu k „paní“. Dalším přiblížením neformálního stylu je praktická ukázka dopisu ze strany 56 a 209.

Abeceda je v učebnici prezentována ještě před první lekcí v Úvodu, kde je přehledně vypsána. Součástí této „před kapitoly“ jsou cvičení, která jsou zaměřena na výslovnost náročnějších českých hlásek a přízvuk.

V učebnici se vůbec nevyskytuje rozlišení mezi pojmy „tlustý, silný ani plnoštíhlý“. Z těchto pojmů se objevuje pouze „tlustý“ při popisu osoby. Popisům vzhledu a charakteristice osob se tato učebnice příliš nevěnuje oproti New Czech Step by Step.

Celá jedenáctá lekce je věnována zaměstnání a s tím souvisejícím psaním životopisů. Po úvodním textu následuje životopis a oficiální rozhovor pro získání pracovního místa v bance („interview“). Zajímavým je úkol napsat resumé z uvedeného životopisu – procvičuje se tak porozumění textu a schopnost vyhledat důležité informace. V lekci pak následuje oficiální telefonní rozhovor se sekretářkou ředitele (2 dialogy) a příklady vět „Co můžeme říkat v práci.“ (9 krátkých dialogů). Doplňujícími cvičeními této lekce, která rozšiřují komunikativní kompetence, jsou sepsání vlastního životopisu a zformulování odpovědi na inzerát nabízející práci. V závěru lekce je zařazeno cvičení, ve kterém si studenti formou střídání různých rolí a prostředí procvičí úvodní interview. V další lekci si pak ve cvičení zvaném „roleplay“ vyzkouší být inženýrem, kadeřnicí nebo studentkou – jejich úkolem je najít partnera se stejnými zájmy.

Národnost a původ, které nejsou v úrovni A1 specifikovány, se v této učebnici probírají v rámci slovní zásoby a po té podrobněji v několika lekcích. Oproti New Czech Step by Step, kde je v šesté lekci uvedeno 36 států, je zde ve druhé lekci uvedeno pouze 17 evropských států spolu s Kanadou a USA. Od této druhé lekce se jednotlivé národnosti opakují a upevňují v různých cvičeních.

Formálnost a neformálnost oslovování je kromě dopisů nejčastěji procvičována při telefonních rozhovorech. V této učebnici je to například rozhovor z šesté lekce (s. 98), ve kterém mluvčí zve po telefonu do restaurace. Doplňování dialogů je velmi častým komunikativním cvičením. Za menší nedostatek lze považovat to, že v této učebnici je používán pouze pojem „telefon“ nikoliv „mobil/mobilní telefon“.

5.1.3 Osobní údaje v Czech Express

Učebnice Czech Express méně respektuje specifické pojmy, ale více procvičuje jednotlivá slova a řadí je do společenského kontextu. Slovní zásoba obsahuje pouze 43 pojmů z kapitoly 1 Osobní údaje (úroveň A1). Celkem je v učebnici 69 pojmů z 251, což je pouhých 28%. Celá druhá lekce se věnuje tématu rodina a povolání, třetí lekce pak navazuje telefonními dialogy.

Již od první lekce je patrná snaha o maximální komunikativnost a atraktivnost učebnice, především brzkým zařazením prvních rozhovorů. V těchto rozhovorech je odlišujícím znakem tykání a vykání. V závěru první lekce je již zmíněn titul „pan“ profesor. Na konci učebnice v gramatické části pro první lekci jsou pak podrobněji vysvětleny rozdíly ve formálním a neformálním rozhovoru.

Abeceda je v učebnici probírána v první lekci ve dvou cvičeních, kdy mají studenti poslouchat výslovnost českých hlásek a poté sami doplňovat hlásky do slov na základě poslechu. Celá abeceda je pak popsána a jednotlivé výslovnostní jevy jsou vysvětleny opět v gramatické části pro první lekci v závěru učebnice. Vzhledem k anglickým komentářům se v učebnici samotný pojem „abeceda“ nevyskytuje.

První ani druhý díl učebnice nezahrnuje podrobnější popis osoby, z poměrně rozsáhlých podkapitol 1.14 Charakter a povaha a 1.15 Tělesný vzhled je z této oblasti zařazeno pouhých šest pojmů. Není tedy naplněna sociokulturní kompetence zabývající se tělesnou hmotností.

Druhá lekce se jmenuje Rodina a zaměstnání. Vzhledem k tomu, že se jedná o jednu z úvodních lekcí, nejsou v ní uvedeny náročnější pojmy. Jsou zde vyjmenovány pouze základní profese a členové rodiny.

Národnost je probírána v první lekci. U toho tématu jsou využita zajímavá komunikativní cvičení – určete evropské země podle mapy, poslouchejte dialog a určete, odkud jsou jednotlivé osoby. Lekce obsahuje i cvičení, ve kterém jsou u jednotlivých národností uvedeny fotografie osob s typickými charakteristickými rysy blíže specifikujícími daný národ.

Celá třetí lekce je věnována telefonu, e-mailu a telefonním dialogům. Czech Express uvádí, jako jediná z analyzovaných učebnic, kompletní popis

všech pojmů, které se vztahují k e-mailu: „e-mail“, „zavináč“ a „tečka“. V učebnici jsou také použity dialogy s formálním i neformálním oslovením i průběhem. V komiksu z konce lekce je interview s populárním zpěvákem, ve kterém je použito vykání.

5.1.4 Srovnání prezentace Osobních údajů v učebnicích

OÚ (251)	Ve slovní zásobě	V celých lekcích	Není obsaženo	Základní (142)	Doplňkové (132)
NC	52	130 (52%)	121 (48%)	41	80
CC	78	125 (50%)	126 (50%)	48	78
CE	43	70 (28%)	181 (72%)	84	97

Tabulka shrnuje četnost užití zkoumaných jevů v textech jednotlivých učebnic (označeno zkratkou). První sloupec tabulky označuje jednotlivé učebnice a název kapitoly, číslo v prvním sloupci udává celkový počet pojmů, ze kterého budou dále vypočítána procenta. Ve druhém sloupci je uveden počet pojmů objevujících se ve slovní zásobě. Třetí sloupec značí počet pojmů, které se vyskytují v celé učebnici. Čtvrtý sloupec uvádí pojmy, které se v učebnicích vůbec nevyskytly. Chybějící pojmy z jednotlivých kapitol úrovně A1 jsou kategorizovány na základní a doplňkové.

Ve slovní zásobě se specifickým pojmům nejvíce věnuje učebnice Communicative Czech. Celkový poměr obsažených pojmů je u New Czech Step by Step a Communicative Czech srovnatelný, avšak zahrnutá témata z kapitoly 1 Osobní údaje se liší. Učebnice Czech Express z kapitoly 1 Osobní údaje respektuje nejméně pojmů. Nejvíce základní pojmů je obsaženo v učebnici New Czech Step by Step, ve které je oproti zbývajícím učebnicím na základní pojmy kladen největší důraz. Czech Express příliš velký důraz na základní pojmy neklade, proto také poměr základních a doplňkových, které se v učebnici neobjevují, je totožný s A1.

Učebnice New Czech Step by Step obsáhla nejvíce pojmů vztahujících se na barvu vlasů a očí – těchto pojmů, které se liší pouze barvou vlasů nebo očí („mít modré oči“, „mít šedivé vlasy“), je v podkapitole 1.15 Tělesný vzhled obsaženo celkem 14. Zajímavé je, že všechny barvy a charakteristiky očí a vlasů jsou označeny jako základní, výjimku tvoří pouze pojem „mít zrzavé vlasy“. Učebnice New Czech Step by Step obsáhla 6 pojmů vztahujících se k barvě vlasů a očí. V ostatních analyzovaných učebnicích se lidskému vzhledu nevěnovala tak velká pozornost.

Učebnice Communicative Czech zahrnuje nejvíce oblastí z podkapitoly 1.10 Zaměstnání. Communicative Czech výukově nejatraktivnějším a nejpodrobnějším způsobem přibližuje činnosti související se zaměstnáním a dokumenty s ním spojenými. Jako jediná pracuje s pojmy „kadeřnictví“, „holičství“ nebo „zdravotní sestra“. V této učebnici je také jako v jediné zobrazen životopis, který je možné použít při hledání práce. New Czech Step by Step obsahuje ve 14. lekci životopis také, ale ten je zaměřen spíše na etapy lidského života a prožívání než na zaměstnání a dosažené znalosti a schopnosti.

Czech Express oproti zbylým učebnicím nejlépe pracuje s využitím e-mailu a jeho popisem. Jako jediná zařazuje do výuky pojmy „zavináč“ a „tečka“.

Zaměříme-li se na to, jaká témata se v učebnicích objevují a která jsou vynechána, z výzkumu (viz Příloha 2) je jednoznačně patrné, že kapitola 1.12 Náboženství i přes svou politickou korektnost není zahrnuta ani v jedné učebnici. V učebnicích se také nevyskytují pojmy vztahující se k rasové příslušnosti („indián/indiánka“, „asiat/asiatka“…). Ani kapitoly 1.4 Datum a místo narození a 1.3 Telefonní číslo (z této podkapitoly nejsou v učebnicích doplňkové pojmy) nejsou v učebnicích z velké části obsaženy.

Ve všech třech učebnicích je věnována pozornost dopisům a jejich formě. Adresa je sice u každého dopisu doplněna, avšak její jednotlivé části nejsou popsány a ani není určeno, kde se má uvádět.

Na základě výzkum v kapitole 1 Osobní údaje navrhujeme zúžit podkapitoly 1.3 Telefonní číslo a 1.15 Tělesný vzhled. První ze zmiňovaných podkapitol obsahuje dnes již nepříliš užívané pojmy („pevná linka“, „klapka“, „záznamník“). Ve druhé zmiňované kapitole by bylo vhodné snížit počet pojmů

lišících se pouze barvou vlasů a očí („mít modré oči“, „mít černé oči“, „mít blond vlasy“).

5.2 Vzdělání

Další analyzovanou částí specifických pojmů je kapitola 8 Vzdělání. Tato kapitola má tři pododdíly: Škola, vzdělání; Vyučovací předměty; Kvalifikace, zkoušky. Celkem obsahují pouze 36 pojmů a sloves s jejich pádovými vazbami. Z celkového počtu je základních pojmů 16 (46%) a doplňkových 20 (54%). U pojmů „základní/ZŠ“, „středoškolské/SŠ“ a „vysokoškolské/VŠ“ není tentokrát za lomítkem uveden ženský protiklad přídavného jména, ale typ školy, ke které se přídavné jméno vztahuje.

Gramatika je v kapitole 8 Vzdělání obsažena pouze u sloves – uvádí se jednotlivé pády i s příklady jejich užití („učit + A pers: Učím studenty“). V této kapitole shledáváme chybějící odkaz na obecné pojmy – podkapitolu 3.2.6 Doby podle činnosti, ve které jsou uvedeny pojmy tematicky blízké („školní rok“, „semestr“).

Dále se zde objevují opakující se pojmy, opět bez uvedení odkazu na danou kapitolu, například „student/studentka“ nebo „učitel/učitelka“ se objevují také v podkapitole 1.10.2 Názvy povolání. Zajímavá je shoda pojmu „kurs“ z podkapitoly 8.1 Škola, vzdělání a 11.4 Banka. V tomto případě se však jedná o homonymum (soubor přednášek a hodnota peněz), proto vzájemný odkaz mezi kapitolami není nutný, ve Vokabuláři na konci A1 jej však nalezneme pod jedním heslem. Na kapitolu 8 Vzdělání je naopak odkazováno v podkapitole 3.4 Vzdělání, která je obsažena v kapitole 3 Každodenní život.

Individualizace je zde poměrně důrazná. Názvy předmětů mají být vyučovány „podle zaměření studia“ (například student připravující se na práci ve zdravotnictví bude upřednostňovat předměty medicínského zaměření). Stejně tak podkapitola 8.1 Škola by měla reflektovat studentovu situaci a zaměření (například stupeň dosaženého vzdělání). Z důvodu vysoké individualizace je pochopitelné nižší procento zastoupení základních pojmů v této kapitole oproti pojmům doplňkovým.

Kapitolu 8 Vzdělání považuji za jednu z nejdůležitějších, neboť úzce souvisí s dalšími oblastmi (zaměstnání, pošta, banka, policie), které by měly studentovi ulehčit kontakt s oficiálními institucemi. V této kapitole však nejsou uvedeny žádné sociokulturní kompetence, které by student češtiny měl být schopen zvládat.

5.2.1 Vzdělání v New Czech Step by Step

Z kapitoly 8 Vzdělání se v učebnici z celkových 36 pojmů objevily pouze dva pojmy ve slovní zásobě na konci lekcí. V obsahu celých lekcí bylo zahrnuto 16 pojmů, které tvoří 50% z celkového rozsahu této kapitoly. Vzdělání není komplexně probíráno v žádné lekci a není vysvětlen ani vzdělávací systém České republiky. Nejvíce cvičení, ve kterých se objevila slovní zásoba jako je například „vysoká škola“, „střední škola“ nebo „základní škola“, bylo v pracovním sešitě. Tato cvičení byla spíše zaměřena na celkový popis života jedné osoby a přímo vzděláním se nezabývala.

Individualizace nebyla příliš realizována vzhledem ke všeobecnému zaměření učebnice – měla vyhovovat co nejširšímu okruhu studentů. V učebnici je zachycen na příkladu několika postav způsob studentského života – studenti se musí učit kvůli testům nebo přípravě na lekci češtiny. V těchto textech se tak spíše odkazuje na výuku prostřednictvím kurzů než na klasické roční vyučování ve škole (studenti chodí do kurzu převážně na „lekce“, nikoliv do vyučovacích „hodin“ ve škole). Pojem „lekce“ však mezi specifickými pojmy chybí (vzhledem k pojmu „lektor“ by z našeho pohledu bylo vhodné jej zahrnout).

Názvy předmětů, dělení škol na stupně či jejich odborné nebo všeobecné zaměření nejsou v učebnici, až na několik výjimek, uvedeny („učím se češtinu“, „naučil se novou lekci“). K tomu, aby se cizinci, kteří studují češtinu, orientovali v našem školském systému a ve školním prostředí obecně, by měla být učebnice dále doplněna konkrétními výrazy.

5.2.2 Vzdělání v Communicative Czech

Kapitola 8 Vzdělání je ve slovní zásobě této učebnice poměrně bohatě zastoupena. Vyskytuje se zde 12 pojmů, což je o deset více než v New Czech Step by Step. Celkový počet pojmů v lekcích již ale není příliš navýšen – 16 pojmů (44%), což je už jen o jeden více než uvádí předchozí učebnice. Communicative Czech klade stejně jako New Czech Step by Step větší důraz na aplikaci základních pojmů před doplňkovými.

Námi analyzované vzdělání se v této učebnici probírá již od 17. strany, kdy jsou od první lekce prezentovány základní fráze užívané ve školní třídě. Na další straně jsou vyjmenována slova označující školní realitu – sešit, slovník, učebnice atd. Dále jsou uvedeny formální prostředky použité v rozhovoru s učitelem, vedle kterých jsou v kontrastu uvedeny neformální prostředky pro rozhovor s přáteli. Škola je prezentována v lekci 6 jako součást denního programu. Vzdělání však stejně jako v New Czech Step by Step není věnována samostatná kapitola.

Ani v této učebnici není přiblížen výukový systém České republiky ani nejsou blíže specifikovány konkrétní předměty související se studiem na jednotlivých typech škol. Vyskytují se zde jen všeobecná slova pro toto téma („studuju češtinu“, „studuje těžká cizí slova“). Až v lekci 8 Rodina a najímání

bytu je zmíněna první konkrétní škola: „Na podzim začala studovat v Praze češtinu. Za rok chce jít na univerzitu a studovat aspoň dva semestry bohemistiku a taky angličtinu. Chce být překladatelka.“52

V lekci 10 „Co si vezmeš na sebe?“ je pak připomenuta zcela konkrétní škola v textu, který se zaměřuje na reálie Brna. Píše se v něm, že Brno je městem školství a „od roku 1919 je v Brně Masarykova univerzita.“[64]

[64] REŠKOVÁ, I., PINTAROVÁ, M.: *Communicative Czech: (elementary Czech).* Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy, Praha, 2006, s. 171.

5.2.3 Vzdělání v Czech Express

Kapitola 8 Vzdělání je v této učebnici stejně jako předchozí kapitola 1 Osobní údaje prezentována ve slovní zásobě jen minimálně – pouhé tři výskyty. Celkový počet pojmů, se kterými se v učebnici pracuje, však není o mnoho větší – pouhých osm pojmů, což je 22% z celkového počtu pojmů v kapitole 8Vzdělání. Vzhledem k tomu, že poměr nezahrnutých pojmů základních a doplňkových je stejný, můžeme z těchto čísel usuzovat, že Czech Express jako jediná učebnice nepřikládá větší váhu základním pojmům.

Není zde vysvětlen vzdělávací systém českého školství ani způsoby jeho ukončení. Studium je jen naznačeno v činnostech, které musí osoby v textech dělat – učit se, studovat, jít do školy. První lekce je věnována „školním frázím" – začíná komiksem, který zobrazuje příchod nového studenta na první hodinu češtiny a končí komiksem, ve kterém se nová studentka přijde představit do pracovny profesora.

Stejně jako v předchozích učebnicích se v Czech Express objevuje častěji slovo „lekce" než „kurs", který je obsažen v podkapitole 8.1 Škola, vzdělání. Tento pojem se v učebnici vyskytuje pouze jednou, a to na straně 39, avšak v podobě „kurz".

5.2.4 Srovnání prezentace Vzdělání v učebnicích

V (36)	Ve slovní zásobě	V celých lekcích	Není obsaženo	Základní (142)	Doplňkové (132)
NC	2	15 (42%)	21 (58%)	6	15
CC	12	18 (50%)	18 (50%)	6	13
CE	3	8 (22%)	28 (78%)	11	17

V učebnicích není konkretizován systém českého školství, vzdělání není v žádné z analyzovaných učebnic věnována celá kapitola. Pouze v New Czech Step by Step je uvedeno rozlišení základní/střední/vysoká škola a několik vyučovacích předmětů. Žádná učebnice se také nezabývá tím, jakým způsobem

jsou školy a kursy ukončovány – diplomem, certifikátem či vysvědčením. Jednotlivé předměty jsou pouze kulisou pro jiné činnosti, není vysvětlen systém vyučovacích předmětů nebo konkrétní složení rozvrhu. V Communicative Czech je jako v jediné uvedena konkrétní vysoká škola (Masarykova univerzita) a studijní obor (bohemistika).

Kdybychom měli udělat zjednodušené shrnutí nejčastěji používaných slov vztahujících se ke vzdělání typického studenta v České republice, pak by takový hypotetický student studoval na univerzitě češtinu a nejdůležitější učební pomůckou by pro něj byl dobrý slovník a učebnice.

Učebnice Czech Express vzhledem ke svému komunikativnímu zaměření neobsáhla ve 12 lekcích takový počet témat jako ostatní učebnice. Oproti ostatním učebnicím obsahuje také o polovinu méně pojmů. Její první lekce se však věnuje základním školním frázím.

Největší důraz na základní pojmy z kapitoly 8 Vzdělání je opět kladen v učebnici New Czech Step by Step. Ve slovní zásobě obsáhla nejvíce pojmů učebnice Communicative Czech, která je však nejčastěji procvičovala v „drillových“ cvičení a nezařadila je, až na několik dialogů, do reálných situací. Škola tak nebyla v této učebnici popisována, a na to, jak to v ní vypadá a funguje, bylo odkazováno pouze v rozhovorech.

V této kapitole vzhledem k jejímu mírnému rozsahu nenavrhujeme žádná zúžení.

5.3 Služby

Jedenáctým oddílem specifických pojmů je kapitola Služby. Tato kapitola se dělí na deset pododdílů: Pošta; Telefon; Fax, e-mail, internet; Banka; Policie; Diplomatické služby; Zdravotnická zařízení; Autoservis; Benzínová stanice; Další služby. Celkový počet pojmů a frází je 128, z toho základních 63 (49%) a doplňkových 65 (51%).

Také v této kapitole se některé pojmy opakují – například pojmy „telefon“, „mobil“ a „telefonní číslo“ se objevují i v kapitole 1 Osobní údaje. V obou oblastech je poukázáno na jazykové funkce, které by měl student znát,

aby se byl schopen dorozumět i po telefonu. V kapitole jazykových funkcí 5.10 Telefonní konverzace je uvedeno, jaké fráze a typy reakcí může student očekávat při rozhovoru nebo které má být schopen použít. Jsou zde uvedeny způsoby ohlášení se do telefonu, typy dotazů a případných odpovědí na ně, možnosti různých reakcí na dotazy i způsoby rozloučení se a ukončení rozhovoru. Způsoby zapojení telefonních rozhovorů byly rozebrány již v kapitole osobní údaje, proto je nebudeme opětovně komentovat.

Kromě podkapitoly 11.2 Telefon je tu s kapitolou 1 Osobní údaje shodná také podkapitola 11.3 Fax, e-mail, internet. Není u ní však uveden odkaz na opakující se pojmy jako jsou například „e-mail“ nebo „(emailová) adresa“.

Z hlediska gramatického je použita v této kapitole pouze jedna fráze („Plnou nádrž, prosím“). U této fráze však postrádáme odkaz na jazykové funkce v podkapitole 3.2 Prosba, žádost, ve které je daná oblast popsána.

Další gramatikou této kapitoly je vazba podstatných jmen („litr + G“) a sloves s určitým pádem („dostat + A“). Oblast služeb obsahuje ze všech tří analyzovaných oblastí nejvíce pojmů souvisejících s oficiálními institucemi (policie, banka, pošta…). Ani zde stejně jako u oblasti vzdělání nejsou uvedeny žádné odkazy na sociokulturní kompetence ani rozšíření pojmů individualizací. Jsou zde však uvedeny odkazy na srovnání s ostatními kapitolami, které danou oblast pojmově rozšiřují.

Ze všech tří vybraných kapitol k analýze se zde objevuje nejvíce oficiálních institucí – pošta, banka, policie a ambasáda. Z neoficiálních institucí jsou to pak – kadeřnictví, holičství, benzínová stanice a autoservis.

5.3.1 Služby v New Czech Step by Step

Kapitola 11 Služby obsahuje celkem 128 pojmů. V učebnici New Czech Step by Step je jich obsaženo v celých lekcích pouhých 38, což je 30% z celkového počtu pojmů v této kapitole v úrovni A1. Ve slovní zásobě se pak objevuje jen 11 z nich. Oblast služeb se od zbylých odlišuje rozsáhlým zaměřením na kontakt s oficiálními institucemi. Vynechání pojmů z oblasti služeb v této učebnici může znamenat, že učebnice buď příliš nereflektuje na zařazení

specifických pojmů, nebo že je celkově v oblasti služeb zahrnutých ve všech učebnicích těchto specifických pojmů nadměrné množství.

Podkapitola 11.6 Diplomatické služby byla uvedena pouze v pracovním sešitě k učebnici New Czech Step by Step. Z celkových devíti pojmů byly v této učebnici zmíněny jen dva – „velvyslanectví“ a „vízum“. Podkapitola 11.1 Pošta se v učebnici objevuje hlavně v osmé lekci, kde je pojem „pošta“ představován mezi „na-slovy“. Další pojmy z této podkapitoly, které byly frekventované, jsou: „poslat + A“ a „dopis“. Také s pojmy „banka“ a „policie“ se v učebnici pracuje. Nejvíce je zmiňována problematika policie při začlenění adaptované příběhu z knihy Kriminální případy pro detektivy začátečníky, u kterého je úkolem vyřešit případ.

Pojmy vztahující se k benzinové stanici byly vynechány úplně. Toto vynechání je zarážející, vzhledem k tomu, že slovní zásoba tří lekcí je věnována vaření a proto by se dalo očekávat, že se objeví alespoň pojmy olej a voda, které jsou v oblasti benzinová stanice obsaženy. Je zde zmíněno pouze slovo pumpa, které je pravděpodobně zvoleno z toho důvodu, že je častěji užíváno v autentických rozhovorech. Pojmy z podkapitoly 11.8 Autoservis jsou uvedeny převážně v textu o pokaženém autu v lekci 15, tomuto textu pak odpovídá cvičení v pracovním sešitě.

Pojmy, které by se vztahovaly k dalším službám, se v učebnici nevyskytovaly. Z podkapitoly 11.10 Další služby tak až na čtyři pojmy z 21 nebyly využity téměř žádné.

Telefonování, což je jazyková funkce, na kterou je ve službách odkazováno, bylo probíráno již v kapitole zabývající se osobními údaji v New Czech Step by Step. Pochopení a návaznost telefonních rozhovorů je ve 4. lekci procvičována a je kladen důraz na to, s kým bude student po telefonu hovořit (formální a neformální rozhovor). Není bez zajímavosti, že v učebnici je častěji používán pojem „pevná linka“, než aktuálnější „mobilní telefon“.

5.3.2 Služby v Communicative Czech

Kapitola 11 Služby je v učebnici nejdříve postupně zpracovávána v jednotlivých lekcích a po té je jí věnována celá poslední 12. Lekce. Z toho důvodu je v této

učebnici obsaženo více pojmů než v předchozí – celkem 52 pojmů (41%) a z toho se 35 pojmů objevuje ve slovní zásobě. Tomuto tématu je v učebnici věnována čtvrtá lekce „Město. Na poště. V bance.“ a dvanáctá „Služby. Sport. U lékaře.“

První službou, která je v učebnici zmíněna, je pošta. V jejím kontextu jsou znázorněny tři formální rozhovory: koupě známky, posílání dopisu a telefonování. V případě, že adresát nemá telefon je ve čtvrté lekci na straně 57 popsáno jak vyplňovat „blanket na telegram“ – tuto znalost v současnosti neshledáváme příliš aktuální a nutnou pro cizince na úrovni A1. Oproti této procvičované dovednosti se v učebnici vůbec neobjevuje z našeho pohledu aktuálnější pojem „fax“, „e-mail“ nebo „mailovat“. Pojmy z podkapitoly 11.1 Pošta jsou v průběhu celé učebnice zastoupeny ve velké míře – 12 pojmů z celkových 24.

Na straně 64 je vysvětleno slovo „prosím“ a jeho užití. Konkrétní fráze ze specifických pojmů 11.9 Benzinová stanice „Plnou nádrž, prosím.“ se tu však neobjevuje. Vyjádření prosby naplňuje další z jazykových funkcí 3.2 Prosba, žádost. Za gramatickým vysvětlením se objevuje několik úkolů na procvičení „Prosím. Prosím tě. Prosím vás.“. Ani v dalších částech učebnice se pak téma benzínové stanice neobjevuje, jediný pojem z této podkapitoly, který je užit v kontextu vaření, je „litr + G“.

Službám je pak věnována 12 lekce a spolu se službami se zde probírá „sport“ a „u lékaře“. V lekci jsou uvedeny dialogy, které se odehrávají „v čistírně“, „u holiče, u kadeřníka“ a „v opravně obuvi“. Tato slovní zásoba ve velké míře respektuje specifické pojmy z 11 Služby. Toto téma je dále procvičováno v několika cvičeních, nejautentičtějším z nich je to, ve kterém má student pomoci příteli v přípravách na svatbu – objednat se u holiče, kadeřníka i v krejčířství.

5.3.3 Služby v Czech Express

Učebnice Czech Experss kapitolu 11 Služby stejně jako ostatní témata nezahrnula v rámci jedné lekce. Ve slovní zásobě se vyskytují pouze dva pojmy,

které jsou v lekcích dále rozvedeny na celkový počet 10, což je 8% z celkového počtu pojmů v kapitole 11 Služby, jedná se o nejméně pojmů ze vše tří učebnic.

Přestože v této učebnici nefigurují pojmy jako „holičství“ či „kadeřnictví“, jako v jediné učebnici se zde objevil pojem „benzin“ avšak v s délkou nad -i-, tedy „benzín“. Stejně tak jako v ostatních učebnicích je také zde věnována pozornost telefonickým rozhovorům, které byly podrobně popsány v kapitole zabývající se osobními údaji.

Pojmy z kapitoly 11.1 Pošta a 11.4 Banka se tu až na jeden z každé kapitoly („pošta“, „banka“) vůbec nevyskytují a samotná pošta ani banka nejsou příliš popisovány.

Kapitola 11.5 Policie byla stejně jako v New Czech Step by Step přiblížena pomocí adaptovaného příběhu z knihy Kriminální příběhy pro detektivy začátečníky. Objevily se tu tak pojmy „policie“ i „policista/policistka“.

Kapitoly 11.8 Autoservis a 11.9 Benzinová stanice jsou částečně obsaženy v osmé lekci, která se věnuje orientaci. Jsou zde využity pojmy jako „jet/nejet“, „jít/nejít“ nebo již zmíněný „benzín“. V této učebnici je jako v jediné užit pojem „voda“, ale v kontextu s jídlem jako „perlivá voda“ nikoliv s autem.

5.3.4 Srovnání prezentace Služeb v učebnicích

S (128)	Ve slovní zásobě	V celých lekcích	Není obsaženo	Základní (142)	Doplňkové (132)
NC	11	38 (30%)	90 (70%)	32	58
CC	35	52 (41%)	76 (59%)	25	51
CE	2	12 (9%)	116 (91%)	52	64

V učebnici Communicative Czech jsou nejvíce zastoupeny pojmy z kapitoly 11 Služby, například z podkapitoly 11.1 Pošta je zastoupena polovina pojmů.

Tato učebnice přikládá na prezentaci základních pojmů z kapitoly 11 Služby největší důraz.

Učebnice New Czech Step by Step a Czech Express službám nevěnovaly celé kapitoly a pouze je zmínily jako místo, ke kterému se směřuje nebo ve kterém hodlají popisované osoby něco dělat. Proto procentuální zastoupení pojmů je u jedné 30% a u druhé pouhých 9%. Opět nejmenší váhu na základní pojmy přikládá učebnice Czech Express, která rovnoměrně zahrnula základní i doplňkové pojmy.

Za předpokladu, že by se některé učebnice v plném rozsahu měla věnovat všem desíti podkapitolám služeb dopodrobna a využít všech obsažených pojmů, dle mého názoru by taková učebnice obsahovala deset lekcí, které by byly věnovány jen tomuto tématu.

Kapitolu 11.7 Zdravotnická zařízení v této kapitole nehodnotíme, protože v ní nejsou obsaženy žádné pojmy. V této kapitole je pouze uveden odkaz na podkapitolu specifických pojmů 7.5 Zdravotnická zařízení obsaženou v kapitole 7 Zdraví.

V kapitole 11 Služby navrhujeme na základě výzkumu zúžit pojmy z podkapitol 11.8 Autoservis a 11.9 Benzinová stanice. Označení technického vybavení auta neshledáváme nezbytné pro tuto úroveň („brzdy“, „výfuk“, „tachometr“). Ani pojem „benzinová stanice“ není příliš užívaný v poměru s ekonomičtějším a častějším „pumpa“, které bylo v učebnicích užíváno. Další zúžení této oblasti vidíme v pojmech, které se vztahují na realitu vztahující se k benzinové stanici („kompresor“, „nahustit pneumatiky“, „myčka“). Zmíněná „myčka“ bývá někdy dokonce popsána anglickým názvem namísto českého.

Závěr

Ve své práci zaměřené na výuku češtiny pro cizince jsem se pokusila určit nakolik učebnice, které vznikly podle Společného evropského referenčního rámce, dodržují vzor specifických pojmů stanovených na úrovni A1 pro češtinu. Na základě výzkumu jsem zjistila, které jsou nejpoužívanější učebnice češtiny pro cizince. Jedná se o učebnice New Czech Step by Step, od L. Holé, dále Communicative Czech od autorek I. Reškové a M. Pintarové a Czech Express od L. Holé. Ty jsem následně blíže charakterizovala podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, zhodnotila jsem je z hlediska formálního i obsahového.

U analyzovaných učebnic lze potvrdit hypotézu, že vykazují velkou míru shody s popisy úrovní SERR pro relevantní úroveň ovládání jazyka – A1. Je však nutno zmínit také nedostatky z analýzy plynoucí.

New Czech Step by Step Lidy Holé splňuje kritéria Společenského evropského referenčního rámce pro jazyky pro dosažení prahové úrovně B1. Jako jediná v přijatelné míře kombinuje minimum gramatiky se stanovenými pojmy natolik, aby stále zůstala ve velké míře komunikativní a autentická. Ze specifických pojmů obsáhla méně pojmů než Communicative Czech, klade oproti ní však větší důraz na základní pojmy a více je procvičuje.

Učebnici Communicative Czech považuji za vyhovující jazykovým kritériím Společného evropského referenčního rámce i úrovni A1 pro češtinu. Obsáhla nejvíce pojmů ze všech zkoumaných kapitol specifických pojmů, do výuky byla zapojena i komunikativní cvičení a byla patrná snaha nové pojmy co nejvíce upevnit. Méně vhodnou ji však shledávám z pohledu atraktivity pro studenta, přehlednosti a jednoduchosti výkladu pro učitele. Vzhledem k velkému množství gramatiky již od první lekce klade velké nároky na přípravu výuky. Při práci s ní by bylo úkolem učitele zpřehlednění výukového materiálu. Rovněž černobílé provedení učebnice příliš nepřispívá k její přehlednosti. Cvičení byla spíše zaměřena na gramatiku a méně reflektují sociokulturní kompetence.

Poslední zkoumaná učebnice Czech Express, která se skládá ze dvou dílů, je barevně nejzajímavější a nejaktuálnější. Je nejvíce zaměřena na sociokulturní kompetence, které komunikativními cvičeními upevňuje. Nejméně však naplňuje specifické pojmy stanovené na úrovni A1 pro češtinu a také jako jediná ze tří učebnic nepřikládá základním pojmům větší váhu. Rozdělení učebnice do dvou vzájemně na sebe navazujících samostatně prodejných dílů je méně praktické, protože polovinu každého dílu učebnice tvoří gramatické informace a sjednocením učebnice do jednoho dílu by se zabránilo jejich zbytečnému opakování.

Po zhodnocení všech informací považuji za nejlepší a nejvhodnější publikaci New Czech Step by Step od L. Holé, která svým vyváženým rozsahem i obsahem naplňuje všechny požadavky kvalitní jazykové učebnice.

Specifické pojmy, které byly stanové pro češtinu na úrovni A1, shledávám na základě výzkum příliš rozsáhlými. Ani jedna ze zkoumaných učebnic nebyla schopna naplnit požadovaný rozsah pojmů. V učebnici Czech Express, která je nejvíce komunikativně zaměřena, je zpracováno 550 slov, které by měl student po absolvování výuky na jejím základě ovládat. Jen námi vybrané tři kapitoly z celkových čtrnácti obsahují celkem 415 pojmů, u kterých jsou uváděny odkazy na další rozšíření jednotlivých podkapitol. Z těchto 415 pojmů námi vybrané učebnice celkem obsáhly: New Czech Step by Step – 183, Communicative Czech – 195 a Czech Express – 90. Ani jedna z učebnic tak neobsahuje ani 50% z požadovaných pojmů.

Na základě výzkumu tak doporučujeme zúžit množství pojmů. V kapitole 1 Osobní údaje navrhujeme zúžit podkapitoly 1.3 Telefonní číslo a 1.15 Tělesný vzhled. První ze zmiňovaných podkapitol obsahuje dnes již nepříliš užívané pojmy („pevná linka“, „klapka“). Ve druhé zmiňované kapitole by bylo vhodné snížit počet pojmů lišících se pouze barvou vlasů a očí. V kapitole 8 Vzdělání vzhledem k jejímu mírnému rozsahu nenavrhujeme žádná zúžení. V kapitole 11 služby navrhujeme zúžit pojmy z podkapitol 11.8 Autoservis a 11.9 Benzinová stanice. Označení technického vybavení auta neshledáváme nezbytné pro tuto úroveň („kompresor“, „výfuk“, „tachometr“).

V dnešní době dochází k postupnému „zmenšování“ světa vlivem globalizace. To s sebou přináší neomezené možnosti cestovat, otevírají se nové

pracovní příležitosti na mezinárodních trzích, možnosti studovat na zahraničních školách. Každým rokem vzrůstá počet migrací, což se projevuje koexistencí několika kultur v jednom společenství. Po vstupu do jiného kulturního společenství by se měl cizinec přizpůsobit normám a konvencím dané země, aby nedocházelo ke vzniku komunikačních bariér a společensky nežádoucích situací. Počet migrantů stoupá také v České republice a současně s tím roste i potřeba kvalitnějšího vzdělávání cizinců.

Neoddělitelnou součástí cizojazyčné výuky je tak sociokulturní složka. Sociokulturní dimenze by měla být začleněna do každé lekce, protože sociokulturní témata lze spojit s jakýmkoliv výkladem gramatiky. Důraz by měl být kladen na názorné vysvětlení problematiky a její následné procvičení, nejlépe ve spojení se všemi řečovými dovednostmi. Jedině tak dojde v duchu komunikační metody k úplnému porozumění a snadnějšímu použití daných informací v praxi. V konečném důsledku pak dochází k dosažení komunikační kompetence. V jednotlivých kapitolách specifických pojmů však téměř neshledáváme odkazy na sociokulturní kompetence. Z námi vybraných tří oblastí je uvedeno odkazů na kapitolu 4 Sociokulturní kompetence pouze pět a to v kapitole 1 Osobní údaje. Ani odkazy na jazykové funkce či další oblasti úrovně A1 nejsou příliš časté. Odkazový aparát tak i přes jeho nespornou užitečnost shledáváme neúplným. Doporučujeme ho vhodným způsobem doplnit.

V diplomové práci měl být reflektován odraz stanovených pojmů na praktickou výuku a také měla dopomoci k hodnocení nově vzniklých úrovní pro češtinu. Tento výzkum má přispět k hodnocení stávajících a případné tvorbě nových jazykových úrovní pro češtinu. Také by měl sloužit k rozšíření znalostí v oboru čeština jako cizí jazyky. Doufáme, že všech cílů bylo dosaženo.

Anotace / annotation

Příjmení a jméno autora/Surname and first name of the author:
Sovová Martina

Katedra, fakulta/Department, faculty:
Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
Department of Czech Studies, Philosophic Faculty, Palacký University Olomouc

Název diplomové práce/Title of thesis:
Specifické pojmy podle popisu úrovně A1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky a jejich odraz ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince
Description of specific terms at A level of the Common european framework for languages and their reflection in selected textbooks of czech for foreigners

Vedoucí diplomové práce/Supervisor:
Mgr. Josef Línek, Ph.D.

Počet znaků/Number of characters:
108 301

Počet příloh/Number of supplements:
2

Počet titulů použité literatury/Number of sources:
45

Klíčová slova/Keywords:
čeština pro cizince, učebnice češtiny pro cizince, úroveň A1 dle Společného evropského referenčního rámce, New Czech Step by Step, *Communicative Czech (Elementary Czech), Čeština expres 1 (A1/1), Čeština expres 2 (A1/2),* specifické pojmy
Czech for foreigners, textbook of Czech for foreigners, level A1 according to Common European Framework of Reference for Languages, *New Czech Step by Step, Communicative Czech (Elementary Czech), Čeština expres 1 (A1/1), Čeština expres 2 (A1/2), specific terms*

Stručné shrnutí práce/A brief summary:
Cílem práce je zhodnotit využití specifických pojmů podle úrovně A1 ve třech učebnicích češtiny pro cizince. Výzkum je zaměřen na zjištění počtu využitých pojmů a zpracování sociokulturních kompetenci a jazykových funkcí v jednotlivých učebnicích. Výsledky jsou vyhodnoceny a interpretovány. Na základě výzkumu jsou navrženy úpravy specifických pojmů a jejich kvantitativní zúžení. V závěru práce je uveden seznam konkrétních pojmů a jejich obsažení v učebnicích.

The thesis aims at assessing the use of specific notions according to the A1 level in three textbooks of Czech for foreigners. The research is focused on finding the quantity of notions and on treatment of socio-cultural competences and language functions in individual textbooks. The results have been evaluated and interpreted. With the use of the findings, the thesis tries to suggest modifications of specific notions and their quantitative restriction. A list of particular notions used in textbooks is included in the thesis as its final part.

Summary

The thesis deals with specific notions at A1 level according to the Common European Referential Frame for Languages and their reflection in selected textbooks of Czech for foreigners (New Czech Step by Step, Communicative Czech and Czech Express). With regard to high quantity of notions, research was restricted to three chapters: 1. Personal data, 2. Education, and 11. Services. All studied chapters include notions that enable students realize the contact with authorities. The research uses quantification to specify the extent to which specific notions are incorporated in the textbooks. The treatment of socio-cultural competences and language functions is another field of study; the thesis comments inclusion of communicative exercises and explanatory texts dealing with the Czech cultural background in the textbooks. As for meeting all requirements, New Czech Step by Step has been recognized as the best textbook. The book stresses elementary notions, it is visually attractive and it includes communicative exercises in each lesson. Even though Communicative Czec incorporates the highest quantity of specific notions, it is less clearly arranged than the other textbooks, it does not explain socio-cultural competences and the its exercises mostly only practise grammar. Czech Express is the most communicative of all analysed textbooks, it is very clearly arranged and it leads students to the mastery of elementary socio-cultural competences. Compared to the other textbooks, it uses the lowest quantity of specific notions required for the A1 level. While assessing the specific notions, we conclude that it is impossible to incorporate all required notions in one textbook intended for the A1 level. We suggest that the repertoire of specific notions should be restricted in a suitable way and the system of references should be incorporated in the body of notions. Sections 1.3 (Telephone number) and 1.15 (Appearance) of the first chapter (Personal data) should be reduced since they contain vocabulary that is currently used only rarely (cable, extension, etc.). In chapter 11, sections 11.8 (Auto service) and 11.9 (Gas station) include notions that we do not find necessary for A1 level (e.g. compressor, exhaust pipe, speedometer). The research should contribute to assessing of already existing descriptions of levels of Czech According to the CERFL and to the study dealing with Czech as a foreign language.

Primární zdroje

HOLÁ, L.: *New Czech Step by Step.* Akropolis, Praha, 2006.

HOLÁ, L.: *Czech Express 1*. Akropolis, Praha, 2006.

HOLÁ, L.: *Czech Express 2*. Akropolis, Praha, 2006.

REŠKOVÁ, I., PINTAROVÁ, M.: *Communicative Czech: (elementary Czech).* Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy, Praha, 2006.

Sekundární zdroje

ANTOŠOVÁ, J.: K pojmu autonomie ve vztahu k výuce cizích jazyků. In: *Cesty k lidské moudrosti a dokonalosti: Komenského poselství člověku a světu: mezinárodní vědecká konference: sborník příspěvků z konference.* Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2000.

BALOWSKI, M.: Kultura a jazyk ve výuce cizího jazyka. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008.

CVEJNOVÁ, J.: K pojmu jazyková funkce v popisech referenčních úrovní češtiny. In: *Bohemistyka*, 2006, roč. 6, č. 3.

CVEJNOVÁ, J.: Dosavadní zkušenosti se zkouškou A1 pro trvalý pobyt. In: *Čeština je cizí jazyk 2010.* Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2010.

CVEJNOVÁ, J., et al.: *Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1).* Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha, 2008.

ČECHOVÁ, M., STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování. Didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a pro studenty učitelství*. SPN, Praha, 1999.

ČERVENÁ, V. et al.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia, Praha 1994, s. 260.

HÁDKOVÁ, M.: Je jazyková kompetence zárukou komunikační úspěšnosti? In: *Cesty k lidské moudrosti a dokonalosti: Komenského poselství člověku a světu: mezinárodní vědecká konference: sborník příspěvků z konference.* Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2000.

HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. MŠMT ČR, Olomouc, 2005.

HÁDKOVÁ, M.: Evropské modely ve výuce cizích jazyků. In: *Bohemistyka*, 3, 2006.

HÁDKOVÁ, M.: Popis referenční úrovně A1 pro češtinu – může sloužit učiteli? In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ). 2005-2006.* Akropolis, Praha, 2006.

HÁDKOVÁ, M.: Co učit, máme-li cizince naučit česky. In: *Studia Bohemica X*. UPOL, Olomouc, 2007.

HASIL, J.: Sociokulturní kompetence jako součást popisů úrovní českého jazyka. In: *Bohemistyka*, 2006, roč. 6, č. 3.

HASIL, J.: Učebnice češtiny jako cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec pro jazyky. In: *Bohemistyka*, 2007, roč. 7, č. 4.

HASIL, J.: Reálie versus sociokulturní kompetence? In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizích jazyků (a češtiny pro cizince).* Ústav jazykové a odborné přípravy UK v Praze, Praha, 2008, s. 39.

HENDRICH, J. et al.: *Didaktika cizích jazyků*. SPN, Praha, 1988.

HOLÁ, L.: *New Czech Step by Step: activity book.* Akropolis, Praha, 2005.

HRABĚ, V., TROST, P.: K problému slova a pojmu. In: *Slovo a slovesnost*. 1956, roč. 17, č. 4.

HRDLIČKA, M.: *Cizí jazyk ČEŠTINA.* ISV, Praha, 2002.

HRDLIČKA, M.: O konferenci a sborníku. In: *Čeština je cizí jazyk 2010: úroveň A1 podle SERR*. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2010.

CHODĚRA, R.: *Didaktika cizích jazyků*. Academia, Praha, 2006.

MAZÁČOVÁ, N.: Didaktické zamyšlení nad současnými učebnicemi aneb učebnice v současné škole. In: *Cesty k lidské moudrosti a dokonalosti: Komenského poselství člověku a světu: mezinárodní vědecká konference: sborník příspěvků z konference.* Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2000.

MROVĚCOVÁ, L.: Sociokulturní minimum v učebnici Čeština pro rusky mluvící cizince I. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008.

PRŮCHA, J.: Učebnice: edukace zprostředkovaná médiem. In: *Moderní pedagogika.* Portál, Praha, 1997.

REŠKOVÁ, I.: *Communicative Czech (Elementary Czech): Workbook*. Praha: Karolinum, 2002.

ROUBALOVÁ, E.: Sociokulturní složka jako nezbytný prvek ve výuce cizího jazyka. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008.

SKALKOVÁ, J.: *Obecná didaktika*. ISV, Praha, 1999.

SLOŽILOVÁ, E.: Jazyková diglosie v kontextu sociolingvistické kompetence. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008.

SLOŽILOVÁ, E.: Vývoj zkoušky A1 pro trvalý pobyt. In: *Čeština je cizí jazyk 2010: úroveň A1 podle SERR*. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2010.

Společný evropský referenční rámec. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. UPOL, Olomouc, 2002.

ŠINDELÁŘOVÁ, J, HÁDKOVÁ, M.: SERR a sociokulturní kompetence. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR.* UK, Praha – Ratiboř, 2008.

Internetové zdroje

Evropské jazykové portfolio. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online, cit. 24. 2. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>.

HOLÁ, L.: Často kladené otázky. In: *Czech Step by Step*. [online, cit. 23. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.czechstepbystep.cz/otazky.html>.

HOLÁ, L.: Zprostředkovací jazyk v hodinách češtiny pro cizince – ano či ne? In: *Czech Step by Step.* [online, cit. 23. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.czechstepbystep.cz/clanky/zprostredkovaci_jazyk.html>.

Migraceonline.cz Hlavního města Prahy. [online, cit. 28. 3. 2013]. Dostupné z WWW: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2203033>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online, cit. 28. 3. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>.

NUV. Vzdělávací politika a priority EU. [online, cit. 10. 3. 2013]. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/vzdelavani-a-eu/vzdelavaci-politika-a-priority-eu>.

PALÁN, Z.: Individualizace učení. In: *Andragogický slovník.* [online, cit. 13. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovnik/individualizace-uceni>.

Slovník spisovného jazyka českého. Ústav pro jazyk český. [online, cit. 13. 4. 2013] Dostupné z WWW: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php>.

ŠINDELÁŘOVÁ, J.: Čeština jako cizí jazyk dle SERR. In: *Metodický portál RVP*. [online, cit. 13. 3. 2013] Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8143/cestina-jako-cizi-jazyk-dle-serr.html/>.

Seznam zkratek

SERR – Společný evropský referenční rámec

Z – základní pojem

D – doplňkový pojem

NC – New Czech Step by Step

CC – Communicative Czech

CE – Czech Express

OÚ – Osobní údaje

S – Služby

V – Vzdělání

Seznam příloh

Příloha č. 1 – seznam pracovišť a jimi užívaných učebnic.

Příloha č. 2 – vybrané specifické pojmy (osobní údaje, vzdělání, služby) s poznámkou, které učebnice je obsahují. Pojmy uvedeny stejným způsobem jako v publikaci: HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. MŠMT ČR, Olomouc. K pojmům byl přidán třetí sloupec, ve kterém je zobrazeno, která učebnice obsahovala uvedený pojem.

Příloha č. 1

UČEBNICE	PRACOVIŠTĚ
New Czech Step by Step L. Holá	1. Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky hlavního města Prahy 2. Akcent International House Prague 3. Active Czech 4. Presto 5. CZ Lingua 6. Jazykový institut Praha 7. Lingua Bohemica 8. Noisis Jazyková agentura 9. The Language House 10. Jeden jazyk nestačí 11. Multikulturní centrum České Budějovice 12. International House Brno 13. MKM jazyková škola a překladatelská agentura 14. Jazyková škola Sli – International 15. A-Z Education Centre 16. Most pro lidská práva 17. Jazyková škola Mgr. Eva Camrdová
Communicativ Czech I. Rešková M. Pintarová	1. UK v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy (ÚJOP), Středisko jazykové a odborné přípravy v Hloubětíně, pracoviště ÚJOP UK 2. Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky hlavního města Prahy 3. Institut jazykového vzdělávání 4. Jazyková škola SF Servis 5. MKM jazyková škola a překladatelská agentura 6. Mundo jazyková škola 7. Jazyková škola Sli – International
Czech Express L. Holá	1. UK v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, studijní středisko 2. Caledonian School 3. Lingua Bohemica 4. Jeden jazyk nestačí 5. Most pro lidská práva 6. Strejcova škola jazyků
Čeština pro cizince K. Hronová	1. Noisis Jazyková agentura 2. Jazyková škola Sli – International 3. Centrum multikulturního vzdělávání, o.s.
Čeština pro život A. Nekovářová	1. Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky hlavního města Prahy 2. UK v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, studijní středisko
Česky, prosím J. Cvejnová	1. Lingua Bohemica 2. Centrum multikulturního vzdělávání, o.s.
Basic Czech	1. Jazyková škola SF Servis

A. Adamovič	
Chcete ještě lépe mluvit česky E. Čechová	1. Centrum multikulturního vzdělávání, o.s.
Čeština pro cizince a azylanty M. Hádková	1. Multikulturní centrum České Budějovice
Na cestě za češtinou H. Andrášová	1. Mundo jazyková škola

Příloha č. 2

1 OSOBNÍ ÚDAJE[65]

1.1 Jméno		**Učebnice**
➢ Jméno		NC CC
➢ křestní jméno		NC
➢ příjmení		NC CC
rodné příjmení		
rozená		
➢ titul*		
➢ pan		NC CC CE
➢ paní		NC CC CE
➢ slečna		NC CE
➢ Jak se jmenuješ/jmenujete?		NC CC CE
➢ jmenovat se + *jak*	Jmenuju se Niall Smith. Moje matka se jmenuje Ivana.	NC CC CE
➢ Jak se to píše?		CE
➢ Píše se to …	Píše se to es – em – měkké i – té – há.	
➢ *abeceda**		NC CC
➢ podpis		CE
➢ podepiš/podepište se *(kde)*	Podepište se dole. Tady se podepiš.	

[65] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 181–187.

1.2 Adresa		
➢ bydlet *kde*	Kde bydlíte? Bydlím v Brně.	NC CC CE
➢ adresa		NC CC
kontaktní adresa		
u *koho*	u pana Nováka	CC
➢ trvalé bydliště		
➢ přechodné bydliště		
➢ náměstí		NC CC CE
➢ ulice		NC CC CE
Třída		CC
➢ číslo (domu)		CC
číslo popisné (č. p.)		
➢ PSČ (poštovní směrovací číslo)		NC
poštovní přihrádka (P.O.Box)		
➢ Město		NC CC
➢ Vesnice		NC CE
➢ Obec		
➢ stát/země		CC
➢ být z + *G*	Jsem z Prahy, ale moje maminka je z Olomouce.	NC CC CE
➢ e-mail		NC CE
➢ (www) stránka		
➢ zavináč (@)		CE
➢ tečka (.)		CE
Srov. i 6.3		
1.3 Telefonní číslo		

➢ telefon		NC CC CE
➢ telefonní číslo		NC CC CE
➢ telefon domů/do práce/na kolej		
➢ mobil/mobilní telefon		NC
➢ telefonní seznam		NC CC
pevná linka		NC
Záznamník		
Předvolba		
Klapka		
Operátor		
Srov. i JF 5.10		
1.4 Datum a místo narození		
➢ narodit se *(kdy, kde)*	Narodila jsem se 25. února 1980 v Praze.	NC
➢ datum narození		
➢ místo narození		
➢ Narodil/Narodila jsem se ...	Narodila jsem se 21. září 1984 v Praze.	
➢ Kdy ses narodil/narodila?		
➢ Kdy jste se narodil/narodila?		
➢ Žít		CC
➢ zemřít *(kdy, kde)*	Karel Čapek zemřel v roce 1938.	NC
➢ číslo pasu		NC CC
rodné číslo		
1.5 Věk		
Viz OP 5.1.11		

1.6 Pohlaví		
➢ pohlaví		
Mužské		
Ženské		
➢ muž		NC CC
➢ žena		NC CC
➢ chlapec/kluk		NC CC
➢ dívka/holka		NC CC
gay/homosexuál		NC
Lesbička		
1.7 Stav		
➢ (rodinný) stav		
➢ svobodný/svobodná		CC
➢ ženatý		NC CC
➢ vdaná		NC CC
➢ rozvedený/rozvedená		CC
➢ vdovec/vdova		
➢ dítě/děti		NC CC CE
1.8 Národnost		
➢ národnost: česká, anglická, německá, americká, francouzská… *atd. dle původu studenta*		NC CC CE
➢ státní příslušnost: Česká republika, Velká Británie, USA/Spojené státy (americké), Německo, Francie *atd. dle původu studenta*		NC CC CE
➢ cizinec/cizinka		CC CE
Viz SP 1.9		
1.9 Původ		

➢ být z + *G (stát/město)*	Jsem z Ruska. Ondřej je z Prahy.	NC CC CE
➢ být + *N (národnost)*	Jsem Češka. Kevin je Kanaďan.	NC CC CE
1.10 Zaměstnání		
1.10.1 Obecně		
➢ Kde pracuješ/pracujete?		CC
➢ Co děláš/děláte?		NC CC CE
➢ Práce		NC CE
➢ Zaměstnání		CC
Povolání		NC CC CE
➢ být + *N (profese)*	Jsem učitel. Matthew je lektor.	NC CC CE
➢ pracovat jako + *N*	Pracuju jako učitelka.	NC CC
(být) nezaměstnaný/nezaměstnaná	Už jsem dva měsíce nezaměstnaný.	
(být) v důchodu	Moji prarodiče už jsou v důchodu.	NC CC
(být) v domácnosti	Moje maminka je v domácnosti.	CC
(být) na mateřské (dovolené)	Teď jsem na mateřské dovolené.	
➢ zaměstnavatel/zaměstnavatelka		CC
zaměstnanec/zaměstnankyně		
Viz SP 1.10.4; Vzdělání viz SP 8.1		
1.10.2 Názvy povolání		
dle studentovy profese		
(auto)mechanik		NC CC
architekt/architektka		

➢ číšník/číšnice		NC CC
dělník/dělnice		
➢ doktor/doktorka		NC CC CE
ekonom/ekonomka		CE
➢ herec/herečka		NC CC CE
holič/holička		CC CE
informatik/informatička		
inženýr/inženýrka		CC
kadeřník/kadeřnice		CC
kuchař/kuchařka		
➢ lékař/lékařka		CC
lektor/lektorka		CC
malíř/malířka		NC CC CE
manažer/manažerka		NC CC CE
novinář/novinářka		CC
podnikatel/podnikatelka		CC
➢ policista/policistka		NC CC CE
politik/politička		NC CC CE
poslanec/poslankyně		
➢ právník/právnička		CC
➢ prodavač/prodavačka		NC CC CE
programátor/programátorka		CC
průvodce/průvodkyně		CC CE
Průvodčí		
překladatel/překladatelka		CC

redaktor/redaktorka		
ředitel/ředitelka		NC CC
řidič/řidička		NC CC CE
Sekretářka		NC CC CE
sochař/sochařka		
spisovatel/spisovatelka		NC CC CE
➢ student/studentka		NC CC CE
tlumočník/tlumočnice		
➢ učitel/učitelka		NC CC CE
umělec/umělkyně		
úředník/úřednice		CC CE
➢ zdravotní sestra		CC
zedník/zednice		
➢ zpěvák/zpěvačka		NC CC CE
Srov. i SP 6.5		
1.10.3 Názvy pracovišť		
➢ škola		NC CC CE
➢ univerzita		NC CC CE
➢ nemocnice		NC CC CE
➢ obchod – ***Srov. i 9.1, 9.2***		NC CC
➢ banka		NC CC CE
➢ pošta		NC CC CE
➢ restaurace		NC CC
➢ nádraží		NC CC
Kadeřnictví		CC

Holičství		CC
Firma		NC CC CE
Továrna		
Úřad		
1.10.4 Pracovní činnosti		
dle studentovy profese		
➢ pracovat + *kde*	Pracuju ve škole.	NC CC CE
➢ pracovat jako + *N*	Jan pracuje jako dělník.	NC CE
dělat + *kde (neformální)*	Otec dělá v továrně.	NC
➢ studovat + *A/kde*	Zuzana studuje politologii. Studuju na gymnáziu.	NC CC CE
učit + *A/kde*	Můj dědeček učil na univerzitě. Učím češtinu.	NC CC CE
➢ prodávat + *A/kde*	Můj otec prodává počítače. Moje teta prodává v hypermarketu.	NC CC
➢ opravovat + *A*	Roman opravuje auta.	NC CC
➢ hrát + *A*	Michal hraje hokej.	NC CC CE
➢ hrát na + *A*	Jitka hraje na klavír.	CC
1.11 Rodinné vztahy		
➢ rodina		NC CC CE
příbuzný/příbuzná		NC
➢ rodiče		NC CC
➢ matka/maminka/máma		NC CC CE
➢ otec/tatínek/táta		NC CC CE
➢ manžel/manželka		NC CC CE

druh/družka		
partner/partnerka		NC
➢ přítel/přítelkyně		CC
milenec/milenka		
➢ dítě – děti		NC CC CE
➢ syn		NC CC CE
➢ dcera		NC CC CE
➢ bratr		NC CC CE
➢ sestra		NC CC CE
Prarodiče		
➢ babička		NC CC CE
➢ dědeček		NC CC CE
Strýc		NC
Teta		NC CC
Bratranec		NC
Sestřenice		NC
Nevlastní		
Adoptivní		NC
1.12 Náboženství		
dle studentova vyznání		
Jakého jsi/jste náboženství/vyznání?		
náboženství/vyznání		
ateista/ateistka		
bez vyznání		
buddhista/buddhistka		

evangelík/evangelička		
hinduista/hinduistka		
katolík/katolička		
křesťan/křesťanka		
muslim/muslimka		
pravoslavný/pravoslavná		
protestant/protestantka		
Bůh, bůh		
věřit v Boha	Věříš v Boha?	
1.13 Záliby		
Viz SP 4		
1.14 Charakter a povaha		
Aktivní		
egoista/egoistka		NC
➢ hloupý/hloupá		NC
➢ hodný/hodná		NC CC
➢ chytrý/chytrá		NC CC
Inteligentní		NC CC
➢ líný/líná		NC CC
➢ milý/milá		NC CC
optimista/optimistka		NC
otevřený/otevřená		
Pasivní		
pesimista/pesimistka		NC
pracovitý/pracovitá		NC

realista/realistka		
➢ smutný/smutná		NC CC
sympatický/sympatická		NC CC
uzavřený/uzavřená		
➢ veselý/veselá		NC CE
➢ zlý/zlá		NC CC
1.15 Tělesný vzhled		
➢ být *jaký*	Zdeněk je štíhlý a vysoký.	NC CC
vypadat jako + *N*	František vypadá jako James Dean.	
vypadat *jak*	Vypadá dobře.	CC
➢ vysoký/vysoká		NC CC
➢ malý/malá		NC CC CE
hubený/hubená*		NC
➢ štíhlý/štíhlá*		NC
plnoštíhlý/plnoštíhlá*		
➢ silný/silná*		NC
tlustý/tlustá*		NC CC
Obézní		
➢ hezký/hezká		NC CC CE
➢ krásný/krásná		NC CE
➢ ošklivý/ošklivá		NC CC CE
➢ starý/stará		NC CC CE
➢ mladý/mladá		NC CC
➢ mít modré oči		NC
➢ mít zelené oči		NC

➢ mít hnědé oči		NC
➢ mít černé oči		NC
➢ mít krátké vlasy		NC
➢ mít dlouhé vlasy		NC
➢ mít tmavé vlasy		
➢ mít šedivé vlasy		
➢ mít světlé vlasy		
mít zrzavé vlasy		
➢ mít černé vlasy		
➢ mít blond vlasy		
➢ mít hnědé vlasy		
➢ mít brýle		NC CC
mít pleš		NC
➢ mít vousy		NC
➢ mít knír		NC
vážit *kolik*	Kolik vážíš? Vážím asi padesát osm kilo.	
měřit *kolik*	Kolik měříš? Měřím skoro metr osmdesát.	
černoch/černoška		
běloch/běloška		
asiat/asiatka		
indián/indiánka		CC
Srov. i OP 5.1.11 a OP 5.1.2.3		

8 VZDĚLÁNÍ[66]

8.1 Škola, vzdělání		**Učebnice**
➢ škola		NC CC CE
➢ vzdělání		CC
➢ základní/ZŠ		NC
➢ středoškolské/SŠ		NC
➢ vysokoškolské/VŠ		NC
vyučování		CC
➢ hodina		CC
kurs		CC CE
➢ učitel/učitelka		NC CC CE
lektor/lektorka		CC
profesor/profesorka		NC
➢ student/studentka		NC CC CE
učit + *A pers*	Učím studenty.	
učit + *A (předmět)*	Učím matematiku.	NC CE
➢ učit se + *A (předmět)*	Učím se češtinu.	NC CC CE
➢ studovat + *A (předmět)*	Studujeme fyziku.	NC CC CE
základní škola		
střední škola		CC
vyšší odborná škola		
vysoká škola		CC

[66] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 214.

univerzita		NC CC CE
8.2 Vyučovací předměty		
předmět	Které předměty máš?	
názvy předmětů - podle zaměření studia		
8.3 Kvalifikace, zkoušky		
➢ zkouška (z + *G*)	Jitka má zkoušku z angličtiny.	NC CC
➢ dělat + *A*	Zkoušku dělám zítra.	
přijímací zkouška		
závěrečná zkouška		
maturita		NC
státní zkouška		
test		NC CC
známka		CC
výsledek		
vysvědčení		
➢ diplom		
➢ certifikát		
➢ specializace		
➢ učebnice		NC CC

11 SLUŽBY[67]

11.1 Pošta	**Učebnice**

[67] HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1.* MŠMT ČR, Olomouc, 2005, s. 222–225.

➢ pošta		NC CC CE
(poštovní) úředník/úřednice		
(poštovní) doručovatel/doručovatelka		
pošťák/pošťačka *(neformální)*		
➢ dostat + *A*	Kdy dostaneš ten dopis?	CC
doručit + *A*	Pošta Vám doručí balík.	
vyzvednout si + *A*	Musím si vyzvednout telegram.	
➢ poslat + *A*	Poslala jsi dopis domů?	NC CC
➢ obyčejně		CC
➢ doporučeně		CC
➢ letecky		CC
➢ expres		CC
na dobírku		
➢ dopis		NC CC
➢ doporučený		CC
do vlastních rukou		
➢ slovo		CC
➢ balík		NC
telegram		CC
složenka/poštovní poukázka		NC CC
zásilka		
(poštovní) schránka		
přepážka		
P.O.BOX/poštovní přihrádka		
11.2 Telefon		

➢ telefon		NC CC CE
➢ mobilní telefon/mobil		NC
➢ (telefonní) číslo		NC CC CE
➢ telefonní seznam		NC CC
➢ zatelefonovat/telefonovat *D/kam*	Často telefonuju domů. Zítra ti zatelefonuju.	NC CC CE
➢ volat/zavolat *D/kam*	Komu voláš? Volám do školy.	NC CC
➢ obsazeno		NC
➢ mimo provoz		
záznamník		NC
telefonní budka		
Srov. i 1.3, JF 5.10		
11.3 Fax, e-mail, internet		
➢ fax		NC
faxovat (*D/kam*)	Musím faxovat (Pavlovi/do Prahy).	
➢ číslo (faxu)		CC
➢ e-mail		NC CE
(e-mailová) adresa		NC CC
mailovat *(neformální)*		
Srov. i 4.3.4		
11.4 Banka		
➢ banka		NC CC CE
➢ vybrat + *A*	Chci si vybrat tisíc korun.	CC
➢ uložit + *A*	Chcete uložit peníze?	
➢ (bankovní) účet		CC
➢ (platební/kreditní) karta		NC

➢ číslo (účtu/karty)		NC CC
➢ půjčit si + *A*	Potřebuju si půjčit 10 000 kurun.	NC CC
úrok		
poplatek		
➢ směnárna		CC
➢ kurs		
➢ měnit *A* na *A*	Měním sto dolarů na koruny.	CC
➢ koruna		CC
➢ dolar		CC
➢ euro		
měna		
➢ bankomat		
➢ šek		NC
➢ otevřít účet		
➢ zrušit účet		
11.5 Policie		
➢ policie		NC CC CE
policejní stanice		
➢ policista/policistka		NC CC CE
➢ ztratit + *A*	Ztratila jsem telefon.	CC
hlásit/ohlásit + *A*	Musím ohlásit krádež.	
Srov. i 6.6		
11.6 Diplomatické služby		
➢ velvyslanectví/ambasáda		NC
velvyslanec/velvyslankyně		

➢ konzulát		
konzul/konzulka		
➢ vízum		NC
žádat o vízum		
vízová povinnost		
azyl		
žádat o azyl		
Srov. i 5.14		
11.7 Zdravotnická zařízení		
Viz SP 7.5		
11.8 Autoservis		
➢ opravit/opravovat mi/ti/nám/vám + *A*	Můžete mi opravit motor? Ano, opravíme vám ho.	NC CC
➢ rozbitý	Mám rozbité světlo.	NC CC
➢ porucha		
➢ fungovat/nefungovat	Motor nefunguje.	NC
➢ jít/nejít	Nejde mi tachometr.	NC CC CE
➢ jet/nejet	To auto nejede.	NC CC CE
➢ garáž		NC CC
(auto)servis/autoopravna		NC
mechanik		NC CC
kolo		CC
pneumatika		
motor		NC
➢ světlo		
brzdy		

řízení		
výfuk		
nádrž		
tachometr		
11.9 Benzinová stanice		
benzinová stanice		
benzin		CE
olej		
nafta		
➢ voda		CE
➢ vzduch		
tankovat/natankovat + *A*	Budete tankovat naftu?	
➢ plný		
➢ prázdný		
dolít olej		
Plnou nádrž, prosím.		
➢ litr + *G*	Dvacet litrů nafty, prosím	CC
myčka		
kompresor		
nahustit pneumatiky		
Srov. i 5.7		
11.10 Další služby		
kadeřnictví		CC
holičství		CC
oholit (vousy)		

➢ ostříhat (vlasy)		CC
➢ umýt (vlasy)		NC CC
učesat (vlasy)		
zkrátit (vlasy)		CC
nalíčit		
čistírna		CC
➢ vyčistit + *A*	Můžete mi vyčistit bundu?	CC
prádelna		CC
prádlo		CC
➢ vyprat + *A*	Potřebuju vyprat 5 košil.	NC CC
opravna obuvi		CC
➢ opravit + *A*	Dám si opravit boty.	NC CC
hodinářství		
foto-kino		CC
vyvolat (film)		
udělat (fotografie)		
dát se + *inf.*	Dám se ostříhat.	
dát si + *inf.* + *A*	Dáš si vyvolat ten film?	NC CC